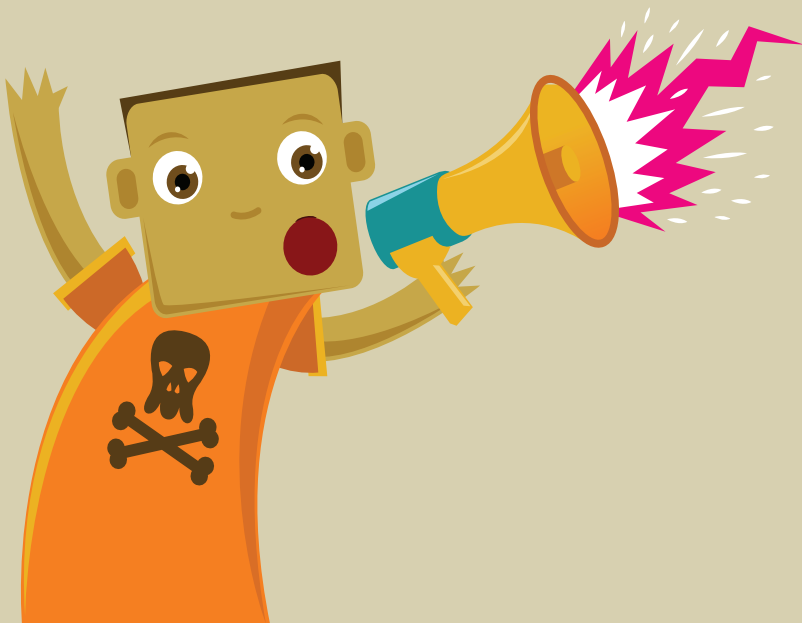

mreža
mladih
hrvatske
croatian
youth
network

studiji
o mladima
za mlade

SUDJELOVANJE MLADIH U RAZVOJU
POLITIKA ZA MLADE

Urednica: Emina Bužinkić

Autori/ce: Nikola Buković, Emina Bužinkić, Darko Čop, Slaven Kadečka, Julija Kranjec, Natalija Lukić, Domagoj Morić, Danijela Perić, Ana Preveden, Monika Rajković, Vesna Štefančić, Ivan Vuk, Ana Žužić, Davor Pavičić

Suradnici/e: Igor Bajok, Nataša Bijelić, Vesna Mihoković-Puhovski, Vesna Teršelić

Lektura i korektura: Karlo Kralj

Izdavač: Mreža mladih Hrvatske

Dizajn i tisak: ACT Printlab d.o.o., Čakovec

Tiskanje ove publikacije omogućeno je temeljem financijske potpore Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva u skladu s Ugovorom br. 421-02/09-PP-4/39. Mišljenja izražena u ovoj publikaciji su mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajalište Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva.

Nacionalna
zaklada za
razvoj
civilnoga
društva

ISSN 1847-7402

Stavovi autora/ica ne odražavaju stavove Mreže mladih Hrvatske.

mreža
mladih
hrvatske
croatian
youth
network

studiji
o mladima
za mlade

[SADRŽAJ BILTENA]

UVOD [05]

UTJECAJ EUROPSKE DIMENZIJE NA RAZVOJ NACIONALNE,
REGIONALNE I LOKALNE POLITIKE ZA MLADE [8]

ULOGA SAVJETA MLADIH U SUDIONIČKOM MODELU IZRADE,
PROVEDBE, PRAĆENJA I VREDNOVANJA LOKALNE POLITIKE ZA
MLADE [34]

SEKSUALNA I REPRODUKTIVNA PRAVA I ZDRAVLJE MLADIH U
HRVATSKOJ [46]

UČIMO LI IZ POVIJESTI GRADITI BUDUĆNOST? [69]

[UVOD]

Politika za mlade predstavlja skup vrijednosti, ciljeva i mjera koje formalno uspostavljenim mehanizmima odgovaraju na potrebe mladih. Ona je idealno proaktivni korak države ili lokalne vlasti prema poboljšanju kvalitete života mladih. Najčešće je materijalizirana kroz pisani strateški dokument, a obilježavaju je brojni procesi uključivanja mladih u donošenje odluka, konzultacije sa stručnjacima i stručnjakinjama u svrhu rješavanja nekog problema za mlade, procesi unaprjeđenja obrazovnog sustava, podizanja zaposlenosti mladih i dr. Politika za mlade koja neposredno uključuje mlade održiva je i razvojna politika.

Sudjelovanje mladih u razvoju politika za mlade neizmjerljivo je važno jer ono osigurava kvalitetan odgovor na potrebe mladih u svim fazama razvoja i primjene ove specifične politike. Ona treba odgovoriti na brojne zahtjeve kao što su dostupnost i kvaliteta obrazovanja, mogućnost učenja putem neformalnih obrazovnih programa, zapošljavanje po završetku procesa obrazovanja, stambeno zbrinjavanje i osamostaljivanje mladih, informiranje, kvalitetno provođenje slobodnog vremena te, konačno, sudjelovanje u formalnim procesima donošenja odluka koje se tiču mladih u svim fazama njihova odrastanja. Sudjelovanje mladih u oblikovanju i razvoju politika za mlade pokazatelj je demokratizacije institucionalnih mehanizama i afirmiranja društvenog položaja mladih kao resursne skupine koja raspolaže idejama, kreativnošću, raznovrsnošću i razvojnim potencijalom.

Drugi bilten Studija o mladima za mlade nosi upravo naziv *Sudjelovanje mladih u razvoju politike za mlade*. Bilten se sastoji od četiriju *policy* analiza

[5]

[6]

koje su usredotočene na elemente politike za mlade koristeći relevantne izvore i procese. Polaznici i polaznice Studija odlučili su se za komparativni pristup analiziranja izazova i napretka politike za mlade. Bilten započinje prikazom analize utjecaja europske dimenzije na razvoj nacionalne, regionalne i lokalne politike za mlade uz korištenje temeljnih razvojnih postavki politike za mlade, pritom prikazujući europske prakse i primjenu modela suupravljanja i suodlučivanja u kojima važnu ulogu nose mladi. Nakon toga, upoznajemo se s analizom uloge savjetodavnih odbora mladih u jedinicama regionalne i lokalne samouprave pri primjeni sudioničkog modela izrade, provedbe, praćenja i vrednovanja lokalne politike za mlade. Prve dvije analize opće su analize standarda razvoja institucionalnih mehanizama i metoda rješavanja problema mladih te afirmiranja njihova društvenog položaja. Posljednje dvije analize su, za razliku od prethodnih, specifično usmjerene na dva problemska područja mladih u suvremenoj Hrvatskoj. Prva od tih dviju analiza usredotočena je na prikaz problemskog područja seksualnih i reproduktivnih prava te zdravlja mladih uz nedostatak adekvatnih državnih strategija, seksualnog odgoja u formalnom obrazovnom sustavu i savjetovališta za mlade. Druga se bavi prikazom utjecaja ratnih zbivanja na mlade danas i odnosa mladih prema prošlosti kroz analizu društvenog konteksta – udžbenika iz povijesti i medijskog prikaza problema. Na kraju svake analize iznesene su relevantne preporuke usmjerene prema donositeljicama i donositeljima odluka i interesnim grupama.

NIKOLA BUKOVIĆ, IVAN VUK, ANA ŽUŽIĆ

UTJECAJ EUROPSKE DIMENZIJE NA RAZVOJ NACIONALNE, REGIONALNE I LOKALNE POLITIKE ZA MLADE

[8]

Razvoj „sektora mladih“ unutar Vijeća Europe započeo je još davne 1968. s ciljem da odgovori na izazove proizašle iz dubokih i nerijetko nasilnih socijalnih nemira koji su potresli brojne europske države i SAD, a u kojima su mladi ljudi obično imali vodeću ulogu (Denstad, 2009: 22). Naime, mnogobrojne države članice istaknule su Vijeće Europe kao idealnu platformu za razvoj novih i efektivnih načina uključenja mladih ljudi u društvene procese te u procese donošenja odluka koje ih se izravno tiču. Velikoj većini – kako studenata, tako i praktičara politike za mlade u Hrvatskoj i šire – poznata su neka od ključnih postignuća dugogodišnjih napora Vijeća Europe. Među njima možemo posebno izdvojiti mehanizam *co-managementa* koji na razini **Joint Councila** (*Uprave za mlade i sport*) stavlja predstavnike ministarstava zaduženih za mlade i predstavnike organiziranog sektora mladih u ravnopravni položaj sudonositelja odluka o kompletnoj politici za mlade Vijeća Europe – od faze postavljanja dnevnog reda i prioriteta do alokacije resursa te praćenja i vrednovanja. Također, poznata su i dva **Europska centra za mlade** u Strasbourgu i Budimpešti. To su prostori u kojima mladi koji teže međunarodnoj i međusektorskoj suradnji mogu inicirati zajedničke projekte. U godini osnutka prvog Centra za mlade (u Strasbourgu 1972. godine) osnovana je i **Europska zaklada za mlade** (European Youth Foundation) čiji je cilj bio davanje financijske podrške projektima nacionalnih i međunarodnih organizacija mladih. Od 1997. godine Vijeće Europe je pokrenulo i sustav **dobrovoljne revizije**

institucionalne strukture i procesa politika za mlade na nacionalnoj razini, a takvoj se reviziji dosad podvrgnulo 16 zemalja članica želeći tako dokazati svoju predanost u ulaganje i osnaživanje mladih (Denstad, 2009: 27).

POLITIKA ZA MLADE U HRVATSKOJ I VIJEĆE EUROPE

Ključni referentni dokument koji određuje područja djelovanja Vijeća Europe u polju politike za mlade donesen je na Osmoj konferenciji ministara zaduženih za mlade iz zemalja članica Vijeća Europe, a nosi naziv *Budućnost politike za mlade Vijeća Europe: AGENDA 2020*. U njemu su kao prioriteti za naredno desetogodišnje razdoblje (2010-2020.) istaknuta sljedeća područja:

- a) Ljudska prava i demokracija;
- b) Zajednički život u raznolikim (engl. diverse) društvima;
- c) Socijalno uključivanje mladih ljudi.

Isti dokument razrađuje čitav niz instrumenata Vijeća Europe raspoloživih sektoru mladih, i to u područjima:

- a) Razvoja politike za mlade i suradnje;
- b) Razvoja omladinskog rada, obrazovanja i neformalnog treninga;
- c) Razvoja istraživanja o mladima.

[9]

Promatrajući hrvatsku institucionalnu strukturu politike za mlade, teško se može osporiti da ona u **sadržajnom smislu** pokriva prioritete strateškog dokumenta Agenda 2020. Kao i svoj prethodnik, novi **Nacionalni program za mlade 2009.-2013.** (u daljnjem tekstu: NPM) kroz svoja prioritetna područja i specifične mjere ima jasne dodirne točke sa zajedničkim prioritetima i područjima djelovanja koja prepoznaje *Agenda 2020*. Valja isto tako napomenuti kako institucionalnu strukturu politike za mlade u Hrvatskoj ne čini samo Nacionalni program za mlade 2009-2013., već se jasne reference na tu društvenu skupinu mogu naći i u ostalim važnim dokumentima kao što su, primjerice, Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva 2007. – 2011., Nacionalni

program zaštite i promicanja ljudskih prava 2008.-2011., Nacionalni plan za poticanje zapošljavanja 2009. - 2010. Netko bi se uistinu mogao zapitati: *U čemu je problem? U kojem to dijelu Republika Hrvatska ne prati preporuke i ne ispunjava obveze koje je, kao članica Vijeća Europe, prihvatila u Kijevu u listopadu 2008.?*

Politika za mlade Republike Hrvatske, unatoč tome što sadržajno i formalno zasigurno zadovoljava kriterije minimalnog usklađivanja s prioritetima Vijeća Europe iz Kijeva 2008. godine, 'pada' na (najmanje) dvije bitne komponente:

- 1) **tehnički kapaciteti** za provedbu strateških i operativnih dokumenata s područja politike za mlade;
- 2) nezadovoljavajuća **razina i kvaliteta participacije** mladih u svim fazama kreiranja, provedbe i evaluacije PZM.

[10]

Gore navedeno postaje bitno jasnije kad hrvatsku politiku za mlade testiramo u odnosu na ciljeve nacionalne politike za mlade koja zadovoljava „europske standarde“, razvijene tijekom 2003. godine od strane **ekspertne grupe Vijeća Europe**, čije su preporuke u potpunosti usvojila tijela Vijeća Europe zadužena za mlade (Denstad, 2009: 29).

Nacionalna politika za mlade koja zadovoljava europske standarde trebala bi:

- 1) u mlade ljude ulagati na osmišljen i strukturiran način te ih promatrati kao resurs, a ne kao problem;
- 2) uključiti mlade u sve faze *youth policy* procesa;
- 3) mladim ljudima otvoriti prostor u kojemu mogu steći vještine i kompetencije kojima mogu aktivno sudjelovati u društvu i na tržištu rada;
- 4) razviti sustav kvalitetnog prikupljanja podataka o mladima u svrhu utvrđivanja propusta u provedbi politike za mlade (*engl. policy gaps*);
- 5) donositelji/ce odluka trebaju pokazati značajnu političku volju da takve propuste isprave.

Na razini ovih nešto preciznije definiranih ciljeva javljaju se jasna napuknuća u naoko čvrstoj strukturi hrvatske nacionalne politike za mlade. Na razini prvog cilja, pogled u hrvatsku svakodnevicu jasno pokazuje da je dominantni diskurs Vlade, napose Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (u daljnjem tekstu: MOBMS), ali i velikog dijela medija, usredotočen na probleme koje mladi stvaraju u društvu. Zbog toga u javnom prostoru obično dominiraju teme nasilja među mladima, njihovog učestalog korištenja štetnih sredstava kao što su alkohol, cigarete, droga i ostali oblici ovisnosti te spominjanje mladih vozača i vozačica kao najčešćih uzročnika prometnih nesreća. Takav diskurs dobiva i svoju vrlo konkretnu financijsku pozadinu. Naime, resorno ministarstvo već dvije godine ne alocira sredstva za poseban natječaj namijenjen organizacijama mladih koji bi bio usmjeren na participaciju i osnaživanje organizacija mladih, dok istovremeno na više načina izdašno financira projekte s područja prevencije nasilja i raznih oblika ovisnosti među mladima. Time dolazi do efekta istiskivanja brojnih projekata koje pokreću mladi ljudi i organizacije mladih, a za cilj imaju djelovanje na drugim područjima politike za mlade, kao što su neformalno obrazovanje, zapošljavanje, kvalitetno provođenje slobodnog vremena, itd. Sve to negativno korelira s ostvarenjem treće dimenzije gore navedenog cilja – dobre nacionalne politike za mlade koja bi bila usmjerena na razvoj kompetencija kojima će se mladi ljudi moći uspješno uključiti u život zajednice.

Iako nitko ne osporava kako postojanje potrebe za alociranjem određenih društvenih resursa u područje prevencije, vrlo često se čini kako takav diskurs nema jasno utemeljenje u podacima. To je posljedica neusklađenosti s četvrtim od gore navedenih pet ciljeva. Naime, podaci koji se obično koriste u određivanju pojedinih prioriteta politike za mlade nerijetko se baziraju na zastarjelim istraživanjima ili, unatoč svojoj aktualnosti, ne stvaraju jasnu distinkciju između populacije djece i mladih. Tako je malo detaljnija analiza fenomena „nasilja među mladima“, koji je punio medijski prostor u Hrvatskoj tijekom 2009. i 2010. godine, pokazao kako velik dio tog porasta otpada na

djecu, odnosno osobe mlađe od 15 godine. *Institut za društvena istraživanja Zagreb*, koji se u prvoj polovici 2000-ih istakao čitavim nizom zapaženih i sveobuhvatnih istraživanja populacije mladih, posljednjih godina bitno rjeđe objavljuje takva istraživanja. Time se otvara dosta prostora za kreiranje prioriteta koji nisu uvijek u skladu s potrebama mladih, već dnevno-političkim agendama nositelja i nositeljica vlasti.

Velikom dijelom je opisana situacija uzrokovana nedostatkom istinske volje za kvalitetnim uključenjem mladih u procese donošenja odluka te nepostojanjem mehanizama kojima bi se premostili propusti u provedbi važnih dokumenata (referenca na ciljeve broj 2 i 5). Iako je Savjet za mlade, kao međuresorno tijelo koje ima zadatak pratiti provedbu nacionalne politike za mlade i savjetovati Vladu i resorno ministarstvo o načinima njezine kvalitetnije provedbe, osnovan još 2003. godine, njegova efikasnost je bitno ograničena njegovom strukturom. Samo 4 od 17 članova Savjeta su predstavnice i predstavnici organizacija mladih, a to ih stavlja u neravnopravan položaj u odnosu na predstavnike javnih tijela (Bužinkić/ Buković, 2009: 37). Konačno, MOBMS odbija priznati status Mreže mladih Hrvatske kao krovne organizacije mladih unatoč tome što se radi o daleko najbrojnijoj platformi koja okuplja izuzetno velik dio organiziranog sektora mladih u Hrvatskoj (55 organizacija) i članica je Europskog foruma mladih. Opetovana nastojanja predstavnica/ka Mreže mladih Hrvatske za ispravljanje očitih slabosti ovog Nacionalnog programa za mlade, gdje prije svega treba istaknuti nejasno definiranje nositelja provedbe pojedinih mjera i aktivnosti te rokove njihove provedbe, zasad ne luče nikakve opipljive rezultate. Tvorcima NPM-a također su u potpunosti izostavili iznimno važan dio svakog strateškog dokumenta: plan alokacije sredstava za provedbu njegovih mjera, kao i reference na izvore potrebnih sredstava. Iako je Savjet za mlade 2010. godine zatražio od tijela državne uprave zaduženih za provedbu Nacionalnog programa za mlade da podnose šestomjesečna izvješća o provedbi, prvi izvještaj podnesen u lipnju 2010. patio je od istih slabosti kao i sam NPM³.

³Intervju s članicom Savjeta za mlade, Eminom Bužinkić, 21.06.2010.

HRVATSKA POLITIKA ZA MLADE KROZ KLJUČNE DOKUMENTE EUROPSKOG FORUMA MLADIH

Hrvatska politika za mlade analizirana je s obzirom na dva dokumenta Europskog foruma mladih: 11 pokazatelja (nacionalne) politike za mlade i *Policy Paper* o neovisnosti nacionalnih vijeća mladih.²

Dokument 11 pokazatelja (nacionalne) politike za mlade predstavlja pokazatelje³ preko kojih se jasno može vrednovati politika za mlade, bilo da govorimo o nacionalnoj, regionalnoj ili lokalnoj razini. Ono što se također naglašava jest važnost identifikacije interesa i potreba mladih na specifičnom području za koje se politika za mlade oblikuje, kao i uvažavanje društveno – političkog konteksta tog područja.

Za potrebe ovog dokumenta biti će prikazana hrvatska politika za mlade kroz dva pokazatelja: zakonodavstvo koje se tiče mladih (eng. Youth legislation) i participacija mladih (eng. participation)

[13]

POKAZATELJ 3. ZAKONODAVSTVO KOJE SE TIČE MLADIH

Nacionalni program za mlade možemo definirati kao strateški dokument koji definira mlade, njihovu dob, interese, probleme s kojima se susreću, društveni položaj i njihovo organiziranje. O procesu razvoja nacionalne politike za mlade možemo govoriti tek od 2002. godine kada je Hrvatski sabor usvojio prvi Nacionalni program djelovanja za mlade (u daljnjem tekstu

²Izvorni nazivi dokumenata glase: 11 Indicators Of a (National) Youth Policy; Policy Paper On the Independence of National Youth Councils

³Pokazatelji koji se spominju u navedenom dokumentu su sljedeći: 1) položaj i kvaliteta neformalnog obrazovanja (*non-formal education*); 2) razvoj politike trenerstva mladih (*youth training policy*); 3) zakonodavstvo koje se tiče mladih (*youth legislation*); 4) proračun za mlade (*youth budget*); 5) politika informiranja mladih (*youth information policy*); 6) višerazinska politika za mlade (*multi-level policy*); 7) istraživanja o mladima (*youth research*); 8) participacija mladih (*participation*); 9) međuresorna suradnja (*inter-ministerial co-operation*); 10) inovativnost (*innovation*); 11) savjetodavna tijela za mlade (*youth advising bodies*).

NPDM). NPDM je propisao 110 mjera putem kojih su se trebale zadovoljiti potrebe generacije mladih u Hrvatskoj. Međutim, tek krajem 2005. godine usvojen je Operativni program za provedbu NPDM-a za razdoblje 2006. i 2007. U srpnju 2009. Vlada Republike Hrvatske usvojila je **Nacionalni program za mlade 2009. - 2013.** kao nastavak prve strategije. U procesu izrade druge strategije za mlade iskristalizirali su se sljedeći problemi:⁴

- više zatvoren pristup radu u odnosu na izradu prve strategije (radne skupine za svako od područja programa činili su predstavnici sveučilišta, instituta i nacionalnih organizacija mladih bez širih konzultacija s mladima);
- javne rasprave o prijedlogu nacrtu Nacionalnog programa za mlade vođene su u nešto više od 5 lokalnih središta, ali s niskom participacijom mladih i bez nazočnosti predstavnika/ca Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti – resornog hrvatskog ministarstva za mlade;
- izostala je saborska rasprava o programu i usvajanje programa u Hrvatskom saboru;
- ova strategija oskudijeva u elementima ciljane promjene, inovativnih rješenja i kapitalnih investicija, ponajviše u područjima zapošljavanja i poticanja političke participacije mladih.

ZAKON O SAVJETIMA MLADIH

Hrvatski je sabor 16. veljače 2007. godine na svojoj sjednici usvojio Zakon o savjetima mladih. Zakon obvezuje sve jedinice lokalne, regionalne (područne) samouprave na području Republike Hrvatske da osnuju savjetodavno tijelo koje je sastavljeno od mladih ljudi u dobi od 15 do 29 godina. Samim Zakonom se uređuje osnivanje, sastav, izbor članova, mandat članova, djelokrug rada, način rada, financiranje savjeta mladih te prijelazne i završne odredbe. Ovaj je Zakon trenutno prvi i jedini zakon o mladima u nas.

⁴Prema Bužinkić, E., Buković, N. (2009): Politika za mlade – hrvatska i europska praksa, Mreža mladih Hrvatske, Zagreb

Zakon o savjetima mladih trebao je pružiti snažni poticaj razvoju institucionalnih mehanizama za uključivanje mladih u proces donošenja odluka na regionalnom i lokalnom nivou. Međutim, i u ovom su se procesu pojavili određeni problemi, a ti se problemi mogu svrstati u dvije skupine:

1. problemi vezani uz jedinice lokalne i regionalne (područne)

samouprave

- neke jedinice lokalne i regionalne (područne) samouprave nisu ispunile svoju zakonsku obvezu, to jest nisu u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu Zakona osnovala savjete mladih;
- nedostatak jasno artikulirane političke volje za savjetovanje s mladima (Na institucionalnoj razini ne postoji volja za uključivanjem mladih u procese savjetovanja, pa čak ni o pitanjima koja se izravno tiču njih samih. Osim što nema volje, ne postoje ni kapaciteti u smislu educiranosti i informiranosti o smislu i ulozi savjeta mladih.).

2. problemi vezani za funkcioniranje savjeta mladih

- često se događa da savjeti mladih uopće ne mogu izvršavati svoju funkciju savjetovanja zbog toga što većina članova i članica ne sudjeluje na sjednicama pa niti nije u mogućnosti donijeti odluku;
- zbog ranije spomenutog problema savjeti uglavnom ne sudjeluju u radu skupština i/ili vijeća;
- jednako tako, vrlo često članice/ovi savjeta ne razumiju u potpunosti ulogu tog tijela unutar institucionalnog okvira lokalne politike za mlade (Katkad umjesto da **savjetuju**, oni **osmišljavaju** i **provode različite projekte**).

Uzrok navedenim problemima mogao bi biti tzv. *decentralizacijski šok*. U nadi da će ovim Zakonom pružiti mogućnost i priliku mladima da sudjeluju u savjetodavnim procesima na regionalnom i lokalnom nivou država je obvezala jedinice lokalne i regionalne (područne) samouprave na osnivanje savjeta mladih. Međutim, prije donošenja samog Zakona nisu osigurani primjereni uvjeti kako bi se funkcija savjeta mladih kvalitetno ostvarila.

POKAZATELJ 8. PARTICIPACIJA MLADIH

Aktivno sudjelovanje mladih u društvu odnosno njihova participacija u procesu donošenja odluka trebala bi biti kamen temeljac svake politike za mlade. Participacija mladih u potpunom *policy* procesu neophodna je iz razloga što ona osigurava kvalitetu, relevantnost i efektivnost politike za mlade kao javne politike. Sudjelovanje mladih u oblikovanju, provedbi i evaluaciji politike za mlade doprinijet će povećanju povjerenja u krajnji rezultat, u institucije koje određenu politiku donose⁵, a osjećaj (su)vlasništva (engl. *ownership*) nad procesom osigurat će preuzimanje odgovornosti za provedbu odluka u čijem su donošenju i sami sudjelovali.

Policy Paper o neovisnosti nacionalnih vijeća mladih Europskog foruma mladih također ističe nužnu participaciju organiziranog sektora mladih u procesima konzultacija i donošenja odluka na institucionalnoj razini. U tom se kontekstu prepoznaju nacionalna vijeća mladih kao demokratske i reprezentativne strukture mladih te se naglašava važnost njihove neovisnosti, u skladu s principima otvorenog i demokratskog društva. Nacionalna vijeća mladih i vlade trebali bi razvijati partnerski odnos temeljen na sustavnoj, sistematičnoj i jasnoj komunikaciji s ciljem oblikovanja, provedbe i vrednovanja politike za mlade.

U Republici Hrvatskoj Mreža mladih Hrvatske (u daljnjem tekstu: MMH) djeluje kao nacionalno vijeće mladih, a resorno ministarstvo za mlade jest Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Unutar institucionalnog okvira politike za mlade, MMH još uvijek nema ravnopravnu poziciju. Suradnja s krovnom organizacijom mladih, odnosno nacionalnim vijećem mladih, još uvijek nije jasan, razumljiv i relevantan prioritet resornog ministarstva. To ne znači da suradnje nikada nema, ali nedostaje **iskrene i jasno artikulirane političke volje za prepoznavanjem mladih kao resursa zajednice, kao društvenog prioriteta, sustavan pristup komunikaciji,**

⁵U dokumentu Europske komisije pod nazivom «European governance – a white paper», 2001. spominju se 5 principa dobrog upravljanja, a kada govorimo o javnim politikama to su otvorenost, participacija, odgovornost, efektivnost i koherentnost.

razmjeni mišljenja i korištenja stručnosti na pravilan način.⁶ To dovodi do nedostatka potpune i kvalitetne participacije MMH u procesima donošenja odluka što ima posljedice i za sektor mladih općenito. Posljedice su sljedeće:

- nejasan, diskontinuiran i netransparentan proces financiranja sektora mladih;
- formalno neusvajanje kriterija za definiranje udruga mladih, udruga za mlade, krovne organizacije mladih, a shodno tome
- formalno nepriznavanje MMH kao krovne organizacije mladih, što za sobom povlači:
 1. nepriznavanje MMH kao partnera institucionalnim akterima u razvoju politike za mlade;
 2. nepostojanje institucionalne potpore za krovnu organizaciju mladih;⁷
 3. nedovoljno korištenje znanja i vještina (ekspertize) nacionalnog vijeća mladih, ali i ostalih organizacija mladih i za mlade, u procesu provedbe i praćenja provedbe dokumenata strateški važnih za mlade.

Shodno tome, pred MMH stoje izazovi s kojima se u budućnosti mora uhvatiti u koštac, a to su:

- zadržati reprezentativnost, demokratičnosti, neovisnost, stručnost;
- pronaći mehanizme utjecaja na dominantne političke strukture;
- uspostavljanje istinskog partnerskog odnosa s vlastima, pogotovo na gorućim pitanjima za mlade (npr. povećanje političke participacije mladih, povećanje zapošljivosti i zapošljavanja mladih, izgradnja infrastrukturnih projekata za mlade – centara za mlade, volonterskih centara, hostela, itd.);
- partnerski odnos mora biti stalan, sustavan i neovisan o mijenama u političkim krugovima.

[17]

⁶Konzultacije s Eminom Bužinkić, glavnom tajnicom Mreže mladih Hrvatske, 12/02/2010

⁷Što je jedno od prava i prednosti nacionalnih vijeća mladih navedenih u Policy dokumentu o neovisnosti nacionalnih vijeća mladih Europskog foruma mladih

DAVOR PAVIČIĆ

EUROPSKE STRATEGIJE ZA MLADE I METODA OTVORENE KOORDINACIJE

Bijela knjiga iz 2001. godine, prva europska strategija za mlade, unijela je jedan važan mehanizam europske politike u politiku za mlade – tzv. *Otvorenu metodu koordinacije* (eng. OMC – Open Method of Coordination). OMC je decentralizirani način upravljanja određenom politikom kojim Vijeće ministara, uz preporuke Europske komisije, donosi ciljeve i prioritete u određenom polju i daje smjernice o načinima na koje bi zemlje članice trebale te ciljeve i prioritete provesti i podržati. Te smjernice nisu obvezujuće, no zemlje članice su dužne redovno podnositi izvješća o svojim naporima i postignućima u njihovom ispunjenju.

2009. godine je donesena nova strategija pod nazivom „EU strategija za mlade – Ulaganje i osnaživanje“ koja donosi smjernice europske strategije za mlade u nadolazećem desetljeću. Jedno od glavnih obilježja nove strategije je dvostruki pristup rješavanju izazova identificiranih kod mladih. Ta dva pristupa su navedena već u naslovu strategije – ulaganje i osnaživanje. Ulaganjem će se staviti na raspolaganje „veća sredstva za razvoj područja politike koja utječu na mlade u njihovom svakodnevnom životu i doprinose njihovom boljitku“, dok će se osnaživanjem „promicati potencijali mladih za obnovu društva i doprinos vrijednostima i ciljevima Europske unije“, a sve u svrhu stvaranja više mogućnosti za mlade u području obrazovanja i zapošljavanja, smanjenja prepreka za sudjelovanje mladih u društvu te poticanja solidarnosti između mladih i ostatka društva.⁸

⁸ „An EU Strategy for Youth – Investing and Empowering. A renewed open method of coordination to address youth challenges and opportunities“

Ova strategija je za Hrvatsku značajna zbog toga što će Hrvatska uskoro postati članicom Europske unije te će morati primjenjivati smjernice iz ove strategije u svojoj nacionalnoj politici za mlade i o tome podnositi trogodišnja izvješća Europskoj komisiji. Time strategija „Ulaganje i osnaživanje“ postaje prvi obvezujući dokument za Republiku Hrvatsku u području politike za mlade. Strategija „Ulaganje i osnaživanje“ donosi osam područja djelovanja, koja su identificirana kao ključna u provedbi europske strategije za mlade, zajedno sa ciljevima za provođenje do 2012. godine. Iako Hrvatska najvjerojatnije neće postati članicom Europske unije prije 2012. godine, opći ciljevi strategije i područja djelovanja će vrijediti i nakon 2012. godine te će Hrvatska morati raditi na njihovom ispunjenju kako bi sustigla ostale članice.

1. OBRAZOVANJE

Jedan od glavnih ciljeva nove strategije u području obrazovanja je veće podudaranje ponude i potražnje na tržištu rada, no ne samo kroz formalno obrazovanje, već i kroz rad s mladima te korištenje novih tehnologija. Nova strategija predlaže stavljanje naglaska na neformalno obrazovanje, poticanje obrazovne mobilnosti i učinkovitiju primjenu Europassa i Youthpassa – standardiziranih europskih alata za priznavanje znanja i vještina stečenih formalnim i neformalnim obrazovanjem.⁹ Obrazovanje je jedna od slabih točki hrvatskog sustava, ono nije usklađeno s tržištem rada, što je jedan od glavnih uzroka velike stope nezaposlenosti među mladima u Hrvatskoj. Hrvatska na ovom polju ima mnogo posla želi li dostići zemlje članice EU i standarde koje je EU postavila novom strategijom. Neformalno obrazovanje koje je dostupno svim mladima i priznato od strane države je još u začetcima kao i obrazovna mobilnost i uvođenje europskih alata za priznavanje

⁹Investing and Empowering

znanja i vještina. Punopravnim sudjelovanjem Hrvatske u Programu za cjeloživotno učenje i programu Mladi na djelu ispunit će se ciljevi veće obrazovne mobilnosti i uvođenja alata za priznavanje znanja i vještina stečenih formalnim i neformalnim obrazovanjem. No, Republika Hrvatska će morati razvijati mehanizme integracije tih alata i njihovog priznavanja na hrvatskom tržištu rada.

2. ZAPOSŁJAVANJE

Kao rezultat problema u području obrazovanja, zajedno s lošom ekonomskom situacijom diljem Europe, mladi su jedna od najugroženijih društvenih skupina po pitanju zapošljivosti i svog statusa na radnim mjestima. Kao i u području obrazovanja, nova strategija priznaje mobilnost mladih kao jedan od ključnih faktora za poboljšanje njihove zapošljivosti, zajedno s mjerama unutar države – nacionalne strategije, službe savjetovanja na području razvoja karijere, suradnja između raznih dionika koji rade s mladima (uključujući i same mlade), razvoj programa stručne prakse, itd.¹⁰

Unatoč tome što je obrazovanje ključno za zapošljivost mladih, ključne su također i mjere podrške zapošljavanja mladih. Iako u području zapošljivosti mladih Hrvatska ne zaostaje znatno za zemljama članicama EU, ipak je u zaostatku po dostupnosti mjera i sredstava koja dolaze s razine EU, uzimajući u obzir činjenicu da Hrvatska još nije u njezinom članstvu. Kako bi ublažila utjecaj ekonomske krize na zapošljivost mladih, Hrvatska bi u narednim godinama trebala donijeti mjere kojima bi ispunila ciljeve nove strategije zacrtane na području zapošljavanja mladih. Jedan od ključnih dionika u tom procesu je Hrvatski zavod za zapošljavanje (u daljnjem tekstu: HZZ) koji bi uz pomoć EU fondova, dostupnih Hrvatskoj u budućnosti (npr. Europskog socijalnog fonda koji

¹⁰Investing and Empowering, 6

je i u strategiji naveden kao važan element za podržavanje zacrtanih ciljeva), trebao uspostaviti učinkovite sustave podrške u savjetovanju mladih na području razvoja karijere, povezivanju mladih s tvrtkama kroz programe stažiranja te poticanju veće profesionalne mobilnosti mladih.

Nova inicijativa Europske unije koja povezuje strategije u području obrazovanja i zapošljavanja je „Mladi u pokretu“ (eng. „Youth on the Move“)¹¹. „Mladi u pokretu“ navodi niz mjera koje će potaknuti zapošljavanje mladih, i to prvenstveno kroz modernizaciju obrazovanja i osposobljavanja, poticanja obrazovne i profesionalne mobilnosti mladih te stvaranje političkog okvira za povećanje zapošljivosti mladih, a sve u cilju poboljšanja situacije mladih u Europi i ostvarivanja ciljeva zacrtanih u „Europe 2020“ strategiji.

3. KREATIVNOST I PODUZETNIŠTVO

Umjetnička kreativnost i pružanje prilika mladima da svoje ideje ostvare u praksi jedno su od područja nove strategije, a u njima je naglašena upotreba novih tehnologija. Ciljevi na ovom području su jasni i ostvarljivi, a istovremeno se nadovezuju i na obrazovanje i zapošljivost mladih:

- stvaranje fondova kroz koje bi se mladi mogli okušati u poduzetničkom svijetu
- osigurati veću dostupnost novih tehnologija mladima
- promicati neformalno obrazovanje kao važan alat za razvoj kreativnosti i poduzetništva kod mladih.

4. ZDRAVLJE I SPORT

Na području zdravlja i sporta Republika Hrvatska ne zaostaje znatno za

¹¹ „Youth on the Move – an initiative to unleash the potential of young people to achieve smart, sustainable and inclusive growth in the European Union“, COM (2010) 477

zemljama članicama EU. Iako je nezdrav stil života problem u Hrvatskoj, jednako kao i u EU, u Republici Hrvatskoj danas postoji mnoštvo programa prevencije različitih oblika nezdravog života, a mnoge od njih organiziraju organizacije civilnog društva koristeći metode neformalnog obrazovanja. Ipak, postoji prostor za unaprjeđenje kvalitete tih programa. Ta kvaliteta se može postići kroz bolju edukaciju osoba koje rade s mladima i intenzivniju međunarodnu suradnju u tom području.

5. SUDJELOVANJE

Na području sudjelovanja mladih u društvenom i političkom životu Republika Hrvatska je daleko od cilja postavljenog novom strategijom. Mladi u Hrvatskoj su općenito apatični prema sudjelovanju u procesima donošenja odluka te nepovjerljivi prema institucijama koje su zadužene za odlučivanje. Bolje sudjelovanje i ostvarivanje ciljeva strategije u Republici Hrvatskoj se može postići kroz sljedeće:

Izmjenama i dopunama Zakona o savjetima mladih kojima bi se savjetima mladih dala veća uloga u procesu donošenja odluka vezanih uz mlade.

No, osim mijenjanja zakona, trebalo bi strogo paziti na njegovu provedbu, ali i na obvezivanje svih gradova, općina i županija u Republici Hrvatskoj da će uspostaviti učinkovite savjete mladih.

Vrlo je važna dodatna financijska potpora projektima koji potiču sudjelovanje mladih i njihov dijalog s donositeljima odluka. Program Mladi na djelu ima dvije aktivnosti koje izravno potiču aktivno sudjelovanje mladih u društvenom i političkom životu, no obje zahtijevaju znatan iznos sufinanciranja koje bi lokalna i regionalna uprava trebale pružiti kao svoj doprinos povećanju sudjelovanja mladih. Korištenje novih tehnologija za poticanje sudjelovanja mladih kroz, primjerice, mrežne platforme putem kojih bi mladi mogli izraziti svoje mišljenje i sudjelovati u procesima donošenja odluka.

6. DRUŠTVENA UKLJUČENOST

Iako su mladi često isključeni iz svih politika, među mladima postoje razne skupine koje su pod rizikom daljnjeg isključenja i imaju manje mogućnosti od svojih vršnjaka zbog društvenih, ekonomskih, zdravstvenih, kulturnih, geografskih i drugih razloga. Nova strategija za mlade stavlja naglasak upravo na te skupine mladih i na njihovu uključenost u društvo. EU planira pomoći toj skupini mladih uključivanjem njihovog problema u razne nacionalne politike koje ih se tiču, kroz dostupne EU fondove koji potiču uključenost isključenih skupina, međunarodnu suradnju te poboljšanje kvalitete usluga i službi koje se tiču tih skupina mladih (promet, zdravstvo, socijalna skrb, itd.).

7. VOLONTERSTVO

Cilj strategije na području volonterstva je, uz promociju volonterstva i stvaranje više mogućnosti volontiranja za mlade, priznavanje volontiranja kao neformalnog obrazovanja te međunarodna mobilnost volontera. Republika Hrvatska je u ovoj mjeri najbliža europskim standardima. Zakon o volonterstvu iz 2007. godine (NN 58/07) pruža pravni okvir za priznavanje volontiranja kao neformalnog obrazovanja te donosi mjere za zaštitu volontera. No, zakonu nedostaje izraženija međunarodna dimenzija, prvenstveno po pitanju priznavanja standardiziranih europskih alata za vrednovanje neformalnog obrazovanja, ali i mjere uklanjanja prepreka za međunarodno volontiranje.

8. MLADI I SVIJET

Mjera „Mladi i svijet“ je značajna ne samo po podizanju svijesti o ulozi mladih u postizanju Milenijskih ciljeva UN-a, što se prvenstveno odnosi na važnost zaštite okoliša, već i po osvješćivanju važnosti uloge mladih u razvoju ostatka svijeta. Republika Hrvatska, kao skora članica EU, može imati značajnu ulogu u suradnji sa zemljama jugoistočne Europe na

područjima koja se tiču mladih te tako doprinijeti poboljšanju njihovog društvenog i ekonomskog stanja u tim zemljama, ali i međusobnom razumijevanju mladih iz tih zemalja.

U evaluaciji europske suradnje na području politike za mlade, koju su za Europsku komisiju pripremile konzultantske tvrtke ECOTEC iz Ujedinjenog Kraljevstva i ECORYS iz Nizozemske, navedeno je da OMC, kao okvir za suradnju koji je postavila Bijela knjiga, posebno pozitivno utječe na nove zemlje članice EU,¹² kojima je Hrvatska bliža i po društvenim i po ekonomskim mjerilima. Iz toga se može doći do zaključka da će nova strategija pozitivno utjecati na razvoj i provedbu politike za mlade u Republici Hrvatskoj.

¹²„Evaluation of the European Commission framework for cooperation in youth policy“, 6

CO-MANAGEMENT U RH

Mladi su kao značajan dio europske populacije prepoznati i uvršteni u službene politike u *Povelji Vijeća Europe o sudjelovanju mladih u životu gradova i općina*¹³. U tom se dokumentu po prvi put spominju mladi na lokalnoj/regionalnoj razini gdje se pokušava jasno definirati njihove potrebe i pronaći rješenja kako bi im se kroz provođenje politika za mlade omogućio što kvalitetniji život. Zdravstvo, zapošljavanje, stambeni status, mobilnost, obrazovanje, slobodno vrijeme i kultura kroz ovaj dokument se postavljaju kao ključne točke života mladih na lokalnoj/regionalnoj razini. Ovdje se prvi puta govori o ravnopravnom partnerstvu predstavnika mladih i tijela lokalnih/regionalnih vlasti u donošenju odluka važnih za pitanja populacije

¹³Povelja uključena u Rezoluciju 237 Stalne konferencije predstavnika lokalnih i regionalnih vlasti u Europi, usvojena 19. ožujka 1992. godine

mladih. Daju se konkretne preporuke za stvaranje kvalitetne, transparentne i reprezentativne podloge za razvoj lokalne politike za mlade.

Najučinkovitiji i najkvalitetniji način donošenja mjera i odluka važnih za pitanja mladih, koji se u novije vrijeme sve intenzivnije spominje, je *co-management*. *Co-management* je instrument donošenja odluka u kojem ravnopravno sudjeluju predstavnice i predstavnici, u ovom slučaju mladih i tijela vlasti, sa svrhom donošenja zajedničkih ciljeva, razvijanja strategija i odluka koje direktno utječu na populaciju mladih. U ovom načinu donošenja odluka iznimno su važne *vrijednosti i načela*¹⁴ koja čine temelj održive, odgovorne i reprezentativne politike za mlade.

U Republici Hrvatskoj se pokušava proces donošenja odluka prebaciti na lokalne vlasti da bi potom svaka od njih, ovisno o svojim kapacitetima, kreirala lokalne politike za mlade, donijela strategije te programe za mlade i *prema* mladima. Iako takva struktura teoretski izvrsno izgleda, praksa je potpuno drugačija. Mladi se često na lokalnim razinama ne prepoznaju kao važna politička i društvena populacija pa se tako i pitanja koja se tiču njih gotovo uvijek stavljaju kao sporedna, odnosno manje važna.

Razvijanje *co-managementa* na lokalnim/regionalnim razinama značajno ovisi o kapacitetima mladih i lokalnih/regionalnih vlasti, o političkoj volji za ulaganjem u njen razvoj te, naravno, o resursima.

Co-management u tranzicijskim zemljama poput Republike Hrvatske nailazi na mnoge izazove koji zahtijevaju konkretne, ali i kompleksne promjene.

Kao glavni problem pokazuje se nepostojanje kvalitetne legislative praćene njenom primjenom u praksi. Tako vlasti na nižim razinama zbog nedostatka zakona koji bi jasno definirali kriterije i uvjete prema kojima u donošenju odluka moraju sudjelovati i oni dionici na koje te odluke utječu jednostavno ne vide takvu problematiku kao relevantnu za njihovo političko djelovanje. Zakonodavna podloga iznimno je važna i ključna za daljnji razvitak

[25]

¹⁴U publikaciji „Co-management how does it work?“ navodi se nekoliko načela i vrijednosti *co-managementa*. To su: motivacija, odgovornost, reprezentativnost, neovisnost, inicijativa itd.

co-managementa i youth policyja te je baš zbog toga nužno stvaranje efikasnijeg i specifičnijeg institucionalnog okvira koji će se baviti ovom problematikom kao prioritetnom. Međutim, ne smiju se izostaviti niti drugi uzroci ove problematike:

1) **nedostatak motivacije**

- lokalnih/regionalnih vlasti da sudjeluju u ovakvom pristupu donošenja odluka
- kod organizacija mladih i njihovih predstavnika/ca da traže odgovore na pitanja problematična za mlade

2) **manjak reprezentativnosti** unutar tijela koja donose odluke; iznimno je važan ujednačen omjer moći i prava na kreiranje odluka i od strane mladih i od strane lokalnih/regionalnih vlasti

3) **nedovoljna transparentnost** samog donošenja odluka koja mora biti predstavljena i dostupna svim zainteresiranim stranama

4) **nedostatak iskustva** koje rezultira lošijom kvalitetom donesenih odluka, njihove implementacije te evaluacije i analize

5) **nedostatak finansijskih resursa** za provođenje donesenih odluka i strategija

6) **nedostatak kapaciteta** – nedovoljna razina znanja, vještina i iskustva onih kojih se donošenje tih odluka tiče; pri tome se direktno gubi na reprezentativnosti, a naposljetku i na kvaliteti samog procesa.

Održivost ovakvog načina donošenja odluka koji ima mnoge prednosti u kvaliteti provođenja politika za mlade ovisi o mnogim faktorima koje treba i dalje razvijati. Nedostatak istih uzrokovat će sve veću socijalnu dubiozu u populaciji mladih jer neće biti osigurani kvalitetni uvjeti za razvoj mogućnosti i potencijala mladih osoba. Zbog donošenja neadekvatnih odluka kvaliteta života mladih će opadati kao i njihova aktivnost te participacija u društveno-političkom životu.

Pri uvođenju *co-managementa*, treba također voditi računa o sljedećim preduvjetima:

- **izgradnja kapaciteta članica/ova predstavnika/ca organizacija mladih** - temelj bilo kakvog djelovanja su ljudski resursi koji mogu doprinositi daljnjim promjenama i razvitku procesa
- **redovite evaluacije** - kroz diskusije, vanjska izvješća i ostalo pratila bi se postignuća trenutnih politika te samim time radile promjene na nedostacima
- **koordinacija** s drugim tijelima/procesima kako bi se u donošenje odluka uključilo što više kvalitetnih prijedloga te time osigurala učinkovitost politika za mlade
- **dugoročne strategije** - daju jasne analize položaja mladih, predlažu određene mjere za poboljšanje situacija i daju okvirne ciljeve koji bi se trebali postići tijekom nekog razdoblja
- **pravni okvir** s jasno definiranim kriterijima i mjerama koji omogućuje kvalitetno funkcioniranje *co-management* struktura na svim razinama vlasti
- **razmjena iskustava** između članova i osiguravanje informacija svim zainteresiranim stranama (konferencije, publikacije, mediji)

[27]

Co-management u primjeni na lokalnim/regionalnim politikama za mlade i dalje je nedovoljno prezentiran – kako vlastima, tako i samim organizacijama mladih. Promocija ovog mehanizma donošenja odluka istakla bi jasne prednosti koje za sve uključene strane donosi ravnopravan i partnerski odnos između predstavnika vlasti i organiziranog sektora mladih.

EMINA BUŽINKIĆ

PRIMJENA CO-MANAGEMENTA U SAVJETU ZA MLADE VLADE REPUBLIKE HRVATSKE

Savjet za mlade Vlade Republike Hrvatske je međuresorno, stručno i savjetodavno tijelo sa zadaćom sudjelovanja u koordinaciji provedbe i evaluacije Nacionalnog programa za mlade. Savjet je osnovan 10. srpnja 2003. godine odlukom Vlade Republike Hrvatske i trenutno djeluje u svom trećem sazivu. Broji 18 članova/ica, od čega: 10 predstavnica/ka Vlade, odnosno resornih ministarstava; 3 predstavnice znanstvenih institucija; 4 predstavnika/ice organizacija mladih te tajnicu. Savjet odlučuje natpolovičnom većinom glasova svih članica/ova.

[28]

Savjet za mlade Republike Hrvatske jedan je od dvaju Vladinih savjeta koji neposredno uključuje mlade u procese donošenja odluka o razvoju politike za mlade. Drugi je Savjet za razvoj civilnog društva koji broji: 12 članova/ica ispred vladinih tijela, 12 članica/ova ispred organizacija civilnoga društva te 3 članice ispred zaklada, sindikata i udruga poslodavaca. U Savjetu za razvoj civilnog društva odluke se donose natpolovičnom većinom glasova, no struktura tijela je ravnopravna u svojoj reprezentaciji.

Malobrojna su savjetodavna tijela u Republici Hrvatskoj koja prepoznaju *co-management*, odnosno relevantnost i prednost zajedničkog upravljanja i donošenja odluka temeljem ravnopravnih pozicija. Mreža mladih Hrvatske zalaže se za snažnije prepoznavanje važnosti brojnijeg i kvalitetnijeg sudjelovanja mladih i organizacija mladih u radu Savjeta za mlade kroz razvijanje sustavnog, funkcionalnog i ravnopravnog mehanizma. Prema uzoru na druge zemlje, postoji nekoliko načina razvoja takvog mehanizma – počevši od izrade strukture pojedinog savjetodavnog tijela, preko izbora, do načina sudjelovanja i donošenja odluka.

Predložimo dva modela, u skladu s praksom pojedinih zemalja članica Europske unije i Vijeća Europe, prema kojima Savjet za mlade broji jednak broj članova/ica predstavnica/ika Vladinih institucija i organizacija mladih, uz sudjelovanje stručnjaka/inja iz relevantnih područja. Oba modela predviđaju da Savjet za mlade broji 11 predstavnica i predstavnika Vlade RH³⁵ (potpredsjednica/k Vlade i 10 ministara/ica), 11 predstavnica/ka organizacija mladih te 3 stručnjaka/stručnjakinje iz znanstvenih institucija koje u fokusu djelovanja imaju mlade. Modeli se razlikuju prema načinu izbora predstavnica/ika organizacija mladih.

Prvi model predviđa izbor 9 članova/ica Mreže mladih Hrvatske, kao krovne organizacije mladih i nacionalnog vijeća mladih, u izbornom procesu kojeg vodi Mreža mladih Hrvatske i u kojem sudjeluju sve organizacije članice te izbor dvaju članova/ica iz organizacija mladih koje nisu članice Mreže mladih Hrvatske u izbornom procesu organiziranom od strane Vlade RH, poput onoga za stručnjake/kinje. Izbor 9 članova/ica Mreže mladih Hrvatske pretpostavlja zastupljenost upravnih struktura MMH, nacionalnih članica te lokalnih članica.

Drugi model predviđa izbor 5 članova/ica ispred Mreže mladih Hrvatske, 4 ispred nacionalnih organizacija mladih te 2 ispred drugih organizacija mladih u izbornom procesu neposredno vođenom od strane Vlade Republike Hrvatske.

U programu rada Savjeta za mlade za 2010. godinu, na inicijativu Mreže mladih Hrvatske, predviđene su konzultacije s organizacijama mladih pod radnim nazivom *Primjena co-management principa u strukturi i djelovanju Savjeta za mlade Vlade Republike Hrvatske*.

³⁵Broj članova/ica ovisi o broju ministarstava i drugih tijela Vlade uključenih u provedbu Nacionalnog programa za mlade. Prema tome se određuje i broj drugih predstavnika/ica.

PREPORUKE:

1. Usvojiti kriterije za definiranje udruga mladih, udruga za mlade, krovne organizacije mladih.

Adresati: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti; Savjet za mlade

2. Usvajanje Pravilnika o kriterijima za financiranje organizacija mladih

2.1. Izraditi i usvojiti kriterije za pružanje institucionalne potpore organizacijama mladih i krovnoj organizaciji mladih te raspisati natječaj za pružanje potpore istima.

Adresati: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ured za udruge Vlade RH, Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, Savjet za mlade

3. Raspisati natječaj namijenjen isključivo organizacijama mladih i za mlade u sljedećim prioritetnim područjima: sudjelovanje mladih u procesima donošenja odluka; inovativni modeli zapošljavanja mladih, programi neformalnog obrazovanja, međunarodna suradnja i umrežavanje;

Adresati: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo financija

4. Osnivanje radne skupine za izradu Operativnog programa provedbe Nacionalnog programa za mlade za razdoblje od 2011. do 2013. godine te sustava njegovog praćenja i vrednovanja

Adresat: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

5. Stvaranje jasnog plana istraživanja u području mladih za trogodišnje razdoblje;

Adresati: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Savjet za mlade, Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa, Institut za društvena istraživanja Zagreb, Institut Ivo Pilar

6. Izvršiti evaluaciju provedbe Zakona o savjetima mladih

Adresati: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Savjet za mlade, Savjet za razvoj civilnog društva

7. Izmijeniti i dopuniti Zakon o savjetima mladih Republike Hrvatske

Adresati: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

8. Izvršiti reformu Savjeta za mlade po principu metode **co-managementa**;

Adresati: Savjet za mlade, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, ministarstva zadužena za provedbu politike za mlade;

9. U suradnji s Vijećem Europe politiku za mlade RH podvrgnuti sveobuhvatnoj reviziji s ciljem ispravljanja inherentnih strukturnih slabosti

Adresat: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Savjet za mlade

Literatura:

Knjige/publikacije:

Bužinkić, Emina/Buković, Nikola: "Politika za mlade-hrvatska i europska praksa", Mreža mladih Hrvatske, 2009.

Denstad Yrjar, Finn: "Youth Policy Manual", Council of Europe Publishing, 2009.

Bužinkić, E., Puljić, D., Tomašević, T.: "Koraci do uspješne politike za mlade u lokalnoj zajednici", Domaći, Centar za mirovne studije i Mreža mladih Hrvatske, 2007.

Petak, Z., Petek, A., Kekez, A.: "Politika prema mladima u Republici Hrvatskoj: primjena analize javnih politika u radovima studenata Fakulteta političkih znanosti", Udruga za građansko obrazovanje i društveni razvoj – DIM, Zagreb, 2006.

Ajša Hadžibegović: "Co-management, how does it work?", Palić, Srbija, 2009. Conference report

[32]

Dokumenti:

1. The future of the Council of Europe youth policy: AGENDA 2020
2. European Commission White Paper: New Impetus for European Youth
3. Nacionalni program za mlade 2009.-2013.
4. Nacionalni program zaštite i promocije ljudskih prava 2008.-2011.,
5. Nacionalni plan za poticanje zapošljavanja 2009.-2010.
6. European governance – A white paper, Commission of the European communities, Brussels, 25.07.2001. dostupno na http://ec.europa.eu/governance/white_paper/en.pdf
7. 11 indicators of a (national) youth policy, Youth Forum Jeunesse, dostupno na <http://www.youth-policy.com/index.cfm?page=Tools>
8. Policy Paper On the Independence of National Youth Councils
9. Povelja Vijeća Europe o sudjelovanju mladih u životu gradova i sela

Web stranice:

www.coe.int / www.mmh.hr / www.mobms.hr

SLAVEN KADEČKA, ANA PREVEDEN

ULOGA SAVJETA MLADIH U SUDIONIČKOM MODELU IZRADE, PROVEDBE, PRAĆENJA I VREDNOVANJA LOKALNE POLITIKE ZA MLADE

[34]

Politika za mlade predstavlja adekvatan odgovor na većinu potreba mladih određene zajednice. Ona označava namjeru vlasti da se problemima i potrebama mladih sustavno bavi. Integracija mladih u izgradnju te politike, njihovo uključivanje u procese donošenja odluka te ostale aktivnosti na regionalnoj i lokalnoj razini od strane predstavnika vlasti, preduvjet su demokratizacije svakog društva.

Predmet ove analize je **uloga savjeta mladih u sudioničkom modelu izrade, provedbe, praćenja i vrednovanja lokalne politike za mlade te uzroci problema zbog kojih njihova uloga biva krivo interpretiranom**, a putem uvida u stanje na terenu i analize Zakona o savjetima mladih RH (NN 23/07).

Svaka politika za mlade podrazumijeva postojanje temeljne infrastrukture, tj. formiran institucionalni okvir za provedbu, praćenje i vrednovanje provedbe lokalne politike za mlade koja bi, ukoliko je kvalitetna i ostvariva, trebala biti glavna strategija i smjernica razvoja sektora mladih.

Kao javna politika, ona u fazi nastajanja treba slijediti nekoliko osnovnih koraka:

- priznavanje postojanja 'pitanja mladih' i shvaćanje potrebe njihovog sustavnog rješavanja,
- provođenje procjene potreba i analize stanja,

- donošenje odluke o uspostavi određene politike za mlade ili reviziji postojeće,
- odabir metodologije i smjerova daljnjeg djelovanja po pitanju iznalaženja odgovora na potrebe i probleme unutar sektora mladih jedne zajednice,
- provedba politike za mlade koja prati prethodno dogovorene metode i smjerove djelovanja te
- praćenje i vrednovanje rezultata provedbe politike za mlade, tj. odgovara li ona na potrebe mladih.

POSTAVLJANJE PROBLEMA

Dok na nacionalnoj razini infrastruktura postoji, na regionalnoj i lokalnoj razini (županijska, gradska i općinska) mogu se susresti različite situacije. Pojedine lokalne zajednice u Republici Hrvatskoj prepoznaju potrebe mladih kao pitanje kojime se treba zasebno i sustavno baviti, dok u drugima niti mladi, a niti predstavnici lokalnih vlasti, ne vide to kao zaseban problem koji zahtjeva određenu metodologiju rada i planski pristup rješavanju.

Institucionalni okvir za izradu, provedbu, praćenje i vrednovanje provedbe lokalne politike za mlade mora uključiti predstavničko tijelo mladih (npr. vijeća mladih i sl.), savjetodavno tijelo vlasti čiji su članovi mladi ljudi (savjeti mladih), lokalni program za mlade (strategijski plan razvoja sektora mladih) i lokalni centar za mlade, uz ured za mlade kao izvršno tijelo, međuresorno tijelo za mlade (koje sačinjavaju predstavnici vlasti, stručnjaka, mladih, i dr.) i odbor za mlade pri predstavničkom tijelu (županijske skupštine ili gradskog/općinskog vijeća). Oni trebaju međusobno surađivati tako da se njihove uloge nadopunjavaju i tako da doprinose kvaliteti cjelokupnoga procesa. Od prethodno navedenog, jedinice lokalne (područne) i regionalne samouprave (u daljnjem tekstu JLR(P)S) imaju zakonsku obvezu osnovati jedino savjete mladih u svojim lokalnim sredinama. Savjete mladih osnivaju predstavnička tijela JLR(P)S-a kao svoja savjetodavna tijela, a u cilju aktivnog uključivanja mladih u javni život tih jedinica. Njihova zakonska

obveza proizlazi iz Zakona o savjetima mladih (NN 23/07) kojega je Vlada Republike Hrvatske donijela 16. veljače 2007. godine. Pojedini su članci i stavke ovoga Zakona nedorečeni i/ili nejasni, stoga ih je moguće vrlo slobodno interpretirati.

U svrhu provođenja ove analize, autori postavljaju problemsko pitanje:

Uspijevaju li savjeti mladih doista ostvariti utjecaj i savjetodavnu ulogu koja im je Zakonom namijenjena te tako sudjelovati u provedbi, praćenju i vrednovanju provedbe lokalne politike za mlade?

KAKO OSIGURATI KVALITETNO FUNKCIONIRANJE SAVJETA MLADIH PUTEM PROVOĐENJA ZAKONA O SAVJETIMA MLADIH RH?

Problemska situacija dopušta nekoliko načina na koje se može utjecati na ovaj problem:

1. **Privremeno dopustiti *status quo*** - Ova opcija podrazumijeva razumijevanje situacije u kojoj su procesi aktivnog uključivanja mladih u procese donošenja odluka u Republici Hrvatskoj u začecima. Također, predviđa i određeno vrijeme prilagodbe nakon kojega će se započeti s adekvatnom provedbom Zakona o savjetima mladih RH.
2. **Zagovarati ukidanje Zakona o savjetima mladih RH** - Ova opcija može biti razmotrena ukoliko bi se pokazalo kako je djelokrug savjeta mladih nemoguće preciznije definirati ili ukoliko se pokaže da za njihovim postojanjem ne postoji stvarna potreba.
3. **Zagovarati promjene načina funkcioniranja savjeta mladih** - Ova opcija podrazumijeva strukturne i sadržajne promjene Zakona o savjetima mladih RH, ali i promjene u načinu odnošenja samih članova savjeta mladih i predstavnika lokalnih vlasti prema danoj im savjetodavnoj ulozi.

Kroz detaljniju analizu problema, autori analize predlažu treću *policy* opciju kao adekvatan pristup rješavanju problemske situacije. Taj pristup

podrazumijeva **zagovaranje** strukturnih i sadržajnih **promjena** Zakona o savjetima mladih RH, ali i promjena u načinu odnošenja samih članova savjeta mladih i predstavnika lokalnih vlasti prema danoj im savjetodavnoj ulozi.

ANALIZA PROBLEMA

U svome djelovanju savjeti mladih nailaze na veliki broj različitih problema i nedostataka, koji otežavaju i/ili onemogućavaju njihov rad:

- Za predstavnička tijela/osnivače Zakon ne predviđa sankcije ukoliko savjet koji su osnovali ne potiču i ne omogućavaju mu afirmaciju svojeg savjetodavnog rada, uloge i dužnosti.
- U pojedinim slučajevima predstavnici lokalnih vlasti osnivanje savjeta mladih koriste kako bi stvorili privid o uključenosti mladih u procese donošenja odluka.
- Nova energija i ideje te potreba mladih za stalnom promjenom ponekad od strane predstavnika vlasti bivaju doživljenima kao prijetnja, otegotna okolnost, čak i kao ugroza i osporavanje njihova rada, postignuća i dugogodišnjeg iskustva.
- U JLR(P)S u kojima su savjeti mladih osnovani često ne postoji ured/odjel/odsjek/osoba koji daju podršku savjetima u njihovom radu.
- Savjetima mladih se često ne ostavlja prostor te im se ne daje mogućnost da doista ostvare svoju savjetodavnu ulogu.
- Za kvalitetno vršenje savjetodavne uloge, lokalna vlast mora osigurati određena financijska i materijalna sredstva, kako članovi savjeta mladih, osim svog volonterskog rada, znanja i vještina, ne bi trebali ulagati nikakva dodatna sredstva.
- Predstavnici i predstavnice lokalnih vlasti nisu dovoljno dobro upoznati s djelokrugom rada i funkcijom savjeta mladih, pojmom i konceptom *politike za mlade*, što otegotno djeluje na rad savjeta mladih, ali i rad samih lokalnih vlasti. Tako se događa da

oba aktera Zakon o savjetima mladih RH ne tumače u skladu sa svojom savjetodavnom ulogom pa tako savjeti vrše preraspodjelu financijskih sredstava, provode različite projekte i programe, organiziraju događanja i dr.

- Prije raspisivanja javnog poziva za članove savjeta mladih ne provode se informativno-edukativne kampanje upoznavanja javnosti/mladih s ulogom savjeta mladih te s ciljem poticanja mladih na sudjelovanje u životu lokalne zajednice, na aktivno građanstvo, na kreiranje politike za mlade i dr.
- Javni pozivi kandidatima za članove savjeta mladih objavljuju se na neprikladan način i na neprikladnim mjestima (npr. web stranice i prostori Županije/Grada/Općine).
- Zakon o savjetima mladih RH nalaže da se u svim gradovima i općinama osnuju savjeti mladih i ne predviđa mogućnost da to može otežati/onemogućiti sama struktura i broj stanovnika te broj samih općina.
- Izbor članova savjeta mladih vrši predstavničko JLR(P)S prema postupku utvrđenom Zakonom o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, Statutom jedinice lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave i Poslovnikom o radu predstavničkog tijela jedinice lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave, a u skladu sa Zakonom o savjetima mladih i Odlukom o osnivanju savjeta mladih, koji ne osiguravaju neovisnost izborne komisije te pravednost procedure izbora.
- Članak 8. stavak 2. Zakona o savjetima mladih RH ne dozvoljava pojedincima/kama koji/e nisu članovi/ice neke registrirane organizacije da postanu članom/icom savjeta mladih.
- U članstvo savjeta mladih je moguće primiti neograničen broj članova/ica iste organizirane, registrirane skupine.

Neki od učestalih propusta koji se savjetima mladih događaju u njihovom radu, a uzrokovani su njihovom neiskusnošću, neiskusnošću predstavnika

lokalnih vlasti i nedostacima unutar samog Zakona o savjetima mladih RH, koji definira njihov djelokrug i način rada, jesu sljedeći:

- Članovi savjeta mladih pretežito nisu dobro upoznati sa svojom ulogom unutar institucionalnog okvira lokalne politike za mlade (neinformiranost i needuciranost o aktivnom građanstvu, politici za mlade i sl.)
- Savjeti mladih nisu svjesni svojih mogućnosti i važnosti svoje uloge unutar institucionalnog okvira lokalne politike za mlade, koje pozitivne promjene mogu omogućiti i nisu svjesni utjecaja koji mogu ostvariti ukoliko zauzmu poziciju koja im unutar tijela JLR(P) S-a pripada.
- Pojedini članovi savjeta mladih, zbog nepoznavanja uloge i funkcije savjeta mladih, ne shvaćaju svoju ulogu u savjetu dovoljno ozbiljno i odgovorno.
- Savjeti mladih nisu aktivno uključeni u rad županijske skupštine te gradskih ili općinskih vijeća i u većini slučajeva ne sudjeluju u njihovom radu po pitanjima koja direktno, ali i po pitanjima koja indirektno utječu na živote mladih ljudi u njihovoj lokalnoj zajednici (ekologija, ekonomija, turizam, poljoprivreda i sl.)
- Savjeti mladih organiziraju različite događaje (ekološke i humanitarne akcije, koncerte, sportske manifestacije i sl.), osmišljavaju programe ili provode projekte, što ne spada u njihov djelokrug rada. Članak 10. Zakona o savjetima mladih RH im ostavlja mogućnost da ga slobodno razumijevaju i interpretiraju.

[39]

PREPORUKE ZA UNAPRJEĐENJE

Kroz analizu kompleksnog problema prije postavljenog pitanja (*Uspijevaju li savjeti mladih doista ostvariti utjecaj i savjetodavnu ulogu koja im je Zakonom namijenjena te tako sudjelovati u provedbi, praćenju i vrednovanju provedbe lokalne politike za mlade?*) proizašlo je nekoliko preporuka autora:

1. PREPORUKE ZA UNAPRJEĐENJE DJELOVANJA SAVJETA MLADIH

- 1.1. Omogućiti onima koji nisu članovi/ice organiziranih skupina građana koje su registrirane da se prijave za članove/ice savjeta mladih.
- 1.2. Ograničiti izbor na jednog kandidata/kinju za članicu/a savjeta mladih iz pojedine organizacije
- 1.3. Izbor kandidata/kinja treba vršiti neovisno izbornu povjerenstvo u čijem bi sastavu bili predstavnice/i institucija, organizacija civilnog društva i predstavnici JLR(P)S-a, a svi s jednakim pravom glasa. Broj članova/ica tog neovisnog izbornog povjerenstva mora biti neparan.
- 1.4. Prije objave javnog poziva kandidatkinjama i kandidatima za članstvo u savjetu mladih, predstavnici JLR(P)S-a trebaju organizirati sveobuhvatnu medijsku edukativno-informativnu kampanju putem koje će informirati mlade o tome što su savjeti mladih, zbog čega su oni važni, koja je njihova uloga te će pripremiti mlade na tu buduću ulogu.
- 1.5. Provoditi sustavnu edukaciju predstavnika JLP(R)S-a o politici za mlade, aktivnom građanstvu, javnom zagovaranju i civilnom društvu općenito.
- 1.6. Uskladiti program rada savjeta mladih s visinom iznosa sredstava koja za njihovo djelovanje mogu biti izdvojena iz proračuna.
- 1.7. Osnovati posebna tijela za praćenje provedbe Zakona o savjetima mladih, a u čijem će članstvu biti predstavnice/i resornog JLR(P)S-a, predstavnici/e krovne organizacije mladih na lokalnoj razini, predstavnici/e ostalih organizacija mladih i za mlade, relevantne stručnjakinje/stručnjaci, znanstvenice/znanstvenici i dr.

2. PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA O SAVJETIMA MLADIH RH

- 2.1. Izmijeniti stavak 1. članka 5. Zakona o savjetima mladih koji bi tada glasio: „Predstavnička tijela općina osnivaju općinske savjete mladih prema procjeni potrebe i interesa mladih u toj lokalnoj zajednici.“
- 2.2. Izmijeniti članak 6. Zakona o savjetima mladih, koji bi tada glasio: “Odlukom o osnivanju savjeta mladih uređuje se: broj članova, opis postupka izbora članova savjeta mladih i ostala pitanja od značenja za rad savjeta mladih.

Smatramo kako je način utjecaja na rad predstavničkog tijela u postupku donošenja odluka i drugih akata od neposrednog interesa za mlade i u vezi s mladima dovoljno urediti Zakonom.“

2.3. Stavak 2. članka 8. neka glasi: „Kandidate i kandidatkinje za članove i članice savjeta mladih mogu predložiti svi registrirani i neregistrirani oblici organiziranja mladih i za mlade, ali se i mladi koji nisu članovi neke organizacije mogu sami kandidirati.“

2.4. U stavku 2. članka 9. neka stoji: „član/ica savjeta, ukoliko se kandidirao/la u dobi od 15. do 29. godine života, ostaje članom/icom savjeta do isteka mandata ukoliko navrši više od 29 godina života tijekom mandata.“

2.5. Stavak 12. članka 10. Zakona o savjetima mladih RH neka glasi: „Poziva predstavnike tijela jedinice lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave na sjednice savjeta mladih.“

2.6. Neka stavak 3. članka 12. glasi: „Smatra se da je član/ica savjeta mladih neposredno osobno zainteresiran/a za donošenje odluka o nekom pitanju ako se odluka odnosi na organizaciju ili projekt u kojemu osobno (su)djeluje ili sudjeluje pravna osoba u kojoj on ima udio u vlasništvu.“

2.7. Neka stavak 1. članka 14. glasi: “Savjet mladih može imenovati svoja stalna ili povremena radna tijela za uža područja djelovanja te organizirati forume, tribine i radionice za pojedine dobne skupine mladih ili srodne vrste problema mladih, a u svrhu što kvalitetnijeg ostvarivanja svoje savjetodavne uloge.“

2.8. U članku 16., stavku 2., neka stoji sljedeća nadopuna: „konzultacije s lokalnim, nacionalnim i međunarodnim organizacijama mladih i za mlade o temama bitnima za mlade“ i novi stavak koji glasi ovako: „praćenje razvoja i promjena u sferi politika za mlade na europskoj i svjetskoj razini“.

2.9. Neka stavak 3. članka 20. glasi: „Članovi savjeta mladih imaju pravo na naknadu troškova puta i prehrane ukoliko to njihov angažman u savjetu zahtijeva.“

2.10. U članku 22. je potrebno predvidjeti novčane sankcije za one gradove i županije koje svoju obavezu osnivanja savjeta mladih ne izvrše u zadanom roku.

Mladima se mora dati prilika, prostor i sredstva kako bi preuzeli ulogu aktivnih i odgovornih građanki i građana koja im je namijenjena jednako kao i svima ostalima. Jedino tako mogu izgraditi osjećaj suodgovornosti za sve što se u njihovoj lokalnoj zajednici zbiva i osjećaj odgovornosti za unošenjem pozitivnih promjena. Pružanjem prilike mladim ljudima da govore i djeluju u području stvari i zbivanja koja ih interesiraju ili koja utječu na njihove živote, oni imaju mogućnost razvijati temelje sudioničke demokracije¹⁶ i postaju nova generacija mladih i aktivnih građana i građanki odgovornih za život svoje lokalne zajednice. Za politike koje nastaju u suradničkom duhu, postoji velika vjerojatnost da će se uspješno, predano i kvalitetno provoditi, jer i predstavnici vlasti, a i sami mladi, posjeduju osjećaj suvlasništva i odgovornosti nad njom i nad rezultatima koje ona treba polučiti. Kako bi sudjelovanje mladih u savjetima mladih, ali i u životu lokalne zajednice općenito, bilo ustaljena praksa – uspješna, kvalitetna i svrsishodna – potrebno je učiniti više od samog razvoja i restrukturiranja političko-administrativnog sustava. Potrebno je educirati i podupirati mlade u ostvarivanju svoje aktivne (savjetodavne) uloge, što je dugoročno isplativ ulog u članice i članove te lokalne zajednice.

¹⁶Sudionička demokracija je stvarno građansko upravljanje koje se ostvaruje sudjelovanjem široke, prevladavajuće grupe ljudi kao subjekta u procesu odlučivanja, vođenog od reprezentativnih, organiziranih i osviještenih pojedinaca i skupina, sposobnih ispuniti sve uvjete za građansko upravljanje (<http://emef.hr/?q=hr/node/55>, preuzeto: 11. rujna 2010.)

Literatura:

Astala, Seija; Brandtner, Guy-Michel ; Reiter, Herwig; Jovanović Aleksandar; Kuhar, Metka; Williamson, Howard; Zubok, Julia: „Youth Policy in Latvia“, Council of Europe, Strasbourg, 2007.

Bardach, Eugene: „A Practical Guide for *Policy Analysis*: The Eightfold Path to More Effective Problem Solving“, CQ Press, Washington, 2009.

Bužinkić, Emina; Puljić, Dražen; Tomašević, Tomislav: „Koraci do uspješne politike za mlade u lokalnoj zajednici“, Domaći, Centar za mirovne studije, Mreža mladih Hrvatske, Zagreb, 2007.

Bužinkić, Emina; Buković, Nikola: „Politika za mlade – hrvatska i europska praksa“, Mreža mladih Hrvatske, Zagreb, 2009.

Williamson, Howard: „Supporting Young People in Europe: Principles, Policy and Practice“, Council of Europe, Strasbourg, 2002.

Denstad, Finn Yrjar: „Youth Policy Manual: How to Develop a National Youth Strategy“, Council of Europe, Strasbourg, 2009.

Domes, Tomislav (mentor: dr.sc. Zdravko Petak): „Neprofitne organizacije kao akteri u *policy* procesu“ - diplomski rad iz kolegija Javne politike“, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2005.

[43]

Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life

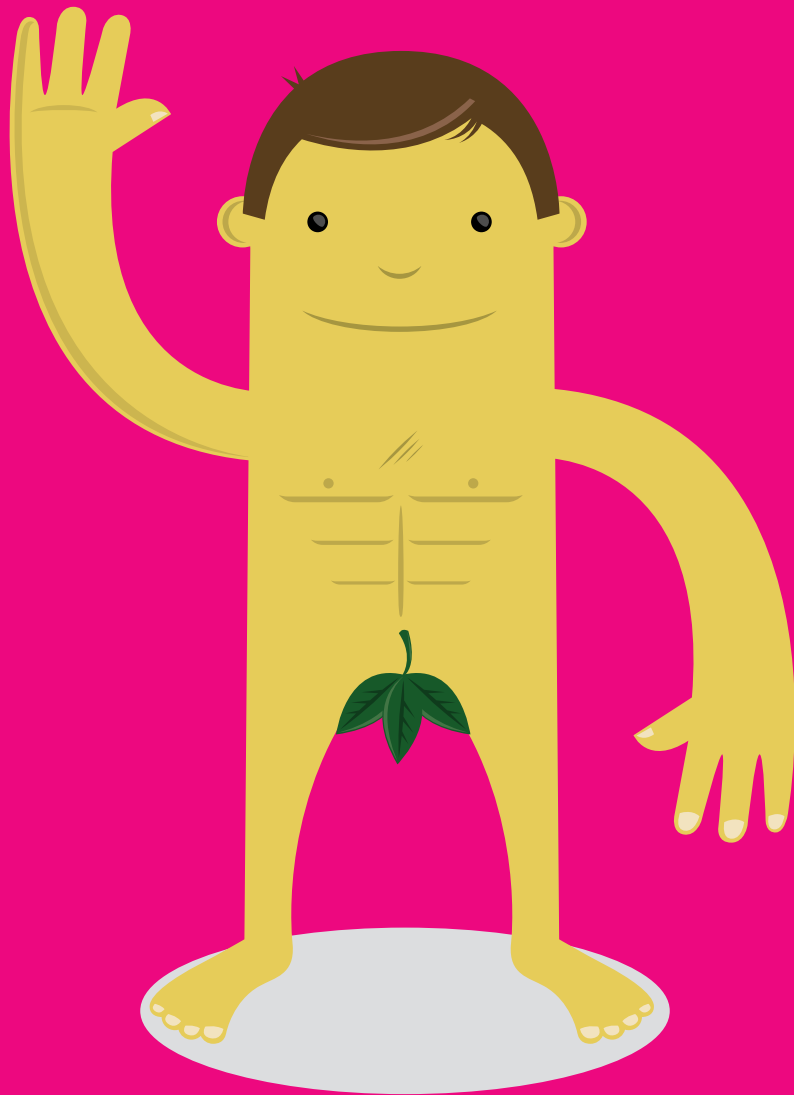
Zakon o savjetima mladih RH, NN 869

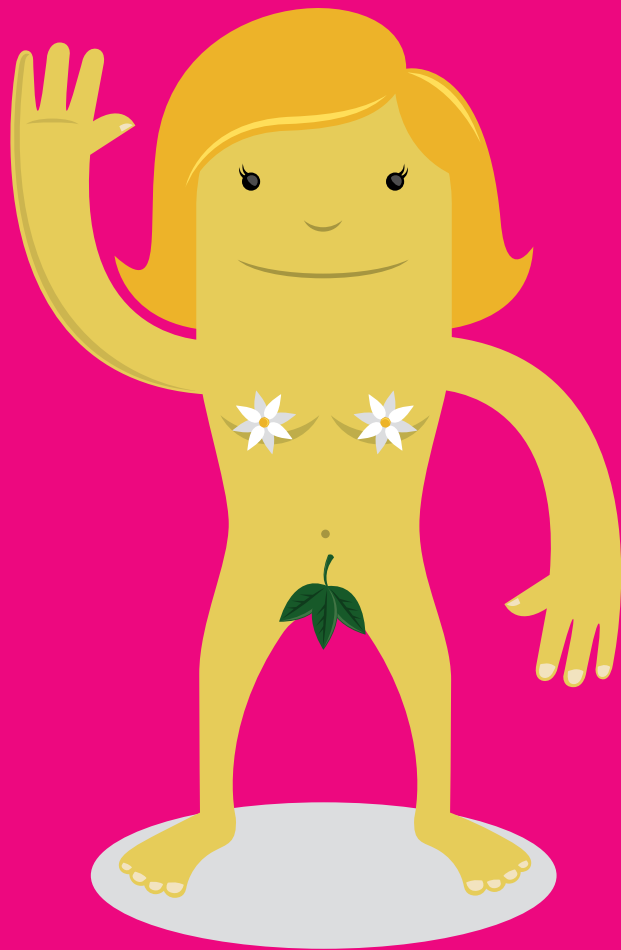
http://en.wikipedia.org/wiki/Youth_council

http://www.yni.org/who_we_are/who_we_are.html

http://www.nalc.gov.uk/Toolkits/Create_a_Youth_Council/Create_a_youth_council.aspx

<http://www.byc.org.uk/>

DARKO ČOP, NATALIJA LUKIĆ, DOMAGOJ
MORIĆ, DANIJELA PERIĆ, VESNA
ŠTEFANČIĆ

SEKSUALNA I REPRODUKTIVNA PRAVA I ZDRAVLJE MLADIH U HRVATSKOJ

[46]

ANALIZA POLITIKA SRHR: SEKSUALNI ODGOJ U ŠKOLAMA TE INFORMIRANJE I SAVJETOVANJE MLADIH O SRHR

Budući da seksualna i reproduktivna prava predstavljaju univerzalna ljudska prava, moraju biti prepoznata, promicana, poštovana i zaštićena svim sredstvima i u svim društvima. Polazeći od tog pristupa, analizira se trenutačno stanje primjene seksualnih i reproduktivnih prava i zdravlja mladih u Hrvatskoj. „Reproduktivna prava obuhvaćaju ljudska prava svih parova i pojedinaca/pojedinki da slobodno i odgovorno odlučuju o broju i vremenu rađanja svoje djece te prava pristupa informacijama i metodama koje im omogućavaju, kao i pravo da donose odluke o vlastitoj reprodukciji oslobođeni diskriminacije, prisile i nasilja.“ (Cesar [ur.], 2010: 8). Uz reproduktivna prava usko su povezana i seksualna prava. Seksualna prava obuhvaćaju pravo na seksualnu slobodu, seksualnu autonomiju, seksualni integritet i tjelesnu sigurnost, seksualnu privatnost i jednakost, seksualni užitak, seksualno izražavanje i udruživanje, slobodne i odgovorne reproduktivne izbore, seksualnu informiranost i sveobuhvatno obrazovanje o seksualnosti te zaštitu seksualnog zdravlja (Cesar [ur.], 2010: 9). Kada se radi o seksualnim i reproduktivnim pravima i zdravlju, upravo

mladi predstavljaju skupinu kojoj je potrebno posvetiti posebnu pažnju. U Hrvatskoj ne postoji jedinstveni zakon, program ili strategija koja pokriva područje seksualnog i reproduktivnog zdravlja te prava mladih, već se ova politika razrađuje u više dokumenata koji adresiraju samo određene segmente zaštite zdravlja i prava mladih. Većinu informacija o seksualnosti mladi dobivaju iz medija i od vršnjaka (Kovačić-Gajski, 2010:1), dakle najčešće iz nepouzdanih izvora. Takva situacija, između ostalog, otežava smanjivanje spolno prenosivih bolesti, uključujući i epidemiju HIV-a/AIDS-a. Investiranje u zdravlje i edukaciju povećava društveni kapacitet mladih i mogućnost napretka u različitim područjima pa tako i području primjene seksualnih i reproduktivnih prava i zdravlja. Slijedom toga, grupa autora u nastavku rada analizira slijedeće dokumente i programe bitne za razvoj reproduktivnih i seksualnih prava i zdravlja mladih u Republici Hrvatskoj :

- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008.)
- Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće odgojno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi
- Nacionalni plan aktivnosti za dobrobit, prava i interese djece 2006. – 2012.
- NPADPID
- Hrvatski nacionalni obrazovni standard – HNOS
- Program Foruma za slobodu odgoja (FSO)
- Program Glasa roditelja za djecu (GROZD).

[47]

ANALIZA ZAKONA I DOKUMENATA – PITANJE SEKSUALNIH PRAVA I REPRODUKTIVNOG ZDRAVLJA DJECE I MLADIH

Pristupajući analizi zakona i dokumenata o osnovnom i srednjem obrazovanju autori ovog rada usredotočili su se na tri važna dokumenta s pretpostavkom da će se u jednom od njih spomenuti seksualna i reproduktivna prava i zdravlje mladih. Kako se u Hrvatskoj već nekoliko godina odgoj i obrazovanje djece i mladih nastoji dovesti na višu razinu (kako bismo se u tome približili Europskoj uniji) donesena su, osim *Zakona o odgoju*

i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008.), dva sljedeća dokumenta: *HNOS – Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006.)* i *Nacionalni okvirni kurikulum (2008.)*. Zakon o odgoju i obrazovanju sadrži neka okvirna polazišta vezana za osnovno i srednje obrazovanje, dok su HNOS i Nacionalni okvirni kurikulum (NOK) usredotočeni na uže smjernice o tome kako bi školovanje u Hrvatskoj trebalo izgledati.

Tako je NOK¹⁷ *temeljni* dokument koji na nacionalnoj razini donosi vrijednosti i opće ciljeve odgoja i obrazovanja; određuje očekivanja što učenice/ci trebaju znati i za što trebaju biti osposobljeni/e po završetku određenog stupnja obrazovanja; na koji način trebaju učiti te kako se prati i vrednuje kvaliteta učeničkih postignuća i rada škola. NOK služi kao osnova za izradu svih ostalih kurikulumskih dokumenata i predstavlja temelj za planiranje i programiranje nastave u školama, tj. za izradu školskog kurikuluma. HNOS je, ukratko, program prema kojem će nastavni predmeti biti prilagođeni potrebama djece, njihovim sposobnostima i mogućnostima. HNOS i NOK imaju puno sličnosti, a oba dokumenta se bave prilagođavanjem sadržaja gradiva i metoda rada potrebama i sposobnostima djeteta.

Iako oba dokumenta često naglašavaju „potrebe učenika/ca“ kao važne smjernice u radu s djecom i mladima, nigdje se ne ističe važnost uvođenja sustavne seksualne edukacije u osnovne i srednje škole, koja bi trebala zadovoljiti potrebe učenika/ka, jer na taj način dobivaju jasne i pouzdane informacije o svojim seksualnim i reproduktivnim pravima i zdravlju. Zakon ne spominje tu potrebu učenika/ca, dok HNOS i Nacionalni kurikulum smatraju da bi se unutar zdravstvenog odgoja i obrazovanja trebalo educirati mlade o spolnom odnosu te reproduktivnim pravima i zdravlju. Tako HNOS opisuje što bi trebao sadržavati Zdravstveni odgoj i obrazovanje u osnovnim školama¹⁸. U tom poglavlju dokumenta velika pozornost je usmjerena na higijenu i promjenu u pubertetu što nije u skladu sa realnim potrebama i problemima djece i mladih te dobne skupine. U jednoj rečenici spominju

¹⁷NOK – Nacionalni okvirni kurikulum (2008)

¹⁸HNOS – Hrvatski nacionalni obrazovni standard, str. 22 - 23

se preventivni programi vezani za spolno prenosive bolesti i čuvanje reproduktivnog zdravlja, dakle riječ je o reproduktivnim pravima, dok se nigdje ne spominju seksualna prava djece i mladih. Nema riječi o seksualnoj edukaciji, već samo o zdravstvenom odgoju i obrazovanju. Jednako tako, u NOK-u se spominje izričito zdravstveni odgoj i obrazovanje koji uključuje područja tjelesnog, emocionalnog, mentalnog, socijalnog, osobnog i duhovnog zdravlja, a treba razvijati pozitivne navike, stavove i vladanja koja pridonose cjelovitom, zdravom razvoju učenica i učenika.

Zašto bi bilo važno da se uvede sustavna seksualna edukacija u škole? Škola ima važnu ulogu u životu djece i mladih osoba te je sastavni dio njihovih života, a opet ne posvećuje dovoljno pažnje edukaciji djece i mladih o njihovim pravima.

Dio grupe autora se u izravnom radu s učenicima i učenicama susreće s njihovim različitim pitanjima na tu temu, jer oni sami ne mogu doći do određenih i točnih informacija. Ne osjećaju se ugodno pitati roditelje, a u školi se zdravstveni odgoj temelji samo na edukaciji o higijeni i promjenama u pubertetu. Čak neki udžbenici iz određenih predmeta nude sadržaje djeci i mladima s nepotpunim i znanstveno neutemeljenim informacijama koje se odnose na seksualna i reproduktivna prava i zdravlje mladih¹⁹. Tako su u udžbeniku iz biologije za treći razred kontracepciji i sploniv bolestima posvećene samo dvije stranice. Primjerice o homoseksualnosti se navodi slijedeće: „Mnoge su osobe sklone seksualnim odnosima s osobama istog spola (homoseksualci – muškarci, lezbijke – žene). Smatra se da su zato najodgovorniji njihovi roditelji koji svojim nepravilnostima u obiteljskim odnosima ometaju pravilan razvoj spolnosti u svoje djece. Danas se pokazalo da su homoseksualni spolni odnosi glavni krivci za pojačano širenje zaraznih spolnih bolesti (npr. AIDS-a)“ (Cesar, 2009: 8). I tako učenice/i krenu u srednje škole bez pravih informacija o kontracepciji, svojim seksualnim pravima i čuvanju reproduktivnog zdravlja, što ih čini potpuno nespremnima

[49]

¹⁹Cesar, S. (ur.) (2009). Seks na Ex: priručnik za javno zagovaranje u području seksualnih prava mladih. Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje.

i nesigurnima. U srednjim školama neće dobiti baš previše informacija o ovoj temi pa je tako u trećem razredu ukupno 14 sati posvećeno ovom području. Potrebno je djecu i mlade bolje educirati i informirati o njihovim seksualnim i reproduktivnim pravima i zdravlju, a škole su upravo jedne od institucija koje bi trebale štititi seksualnost kao ljudsko pravo i na taj način doprinijeti odgoju i obrazovanju budućih naraštaja.

Kako piše u HNOS – u, jedan od temeljnih ciljeva i zadaća općega odgoja i obrazovanja je planiranje i ostvarenje zdravstvenog odgoja i obrazovanja učenika/ca u osnovnoj školi. Također se navodi da se sadržaji zdravstvenog odgoja odnose na učenje o zdravlju, zdravom življenju, promociji zdravlja i kulture zdravoga življenja svakoga čovjeka²⁰. Ne promišlja se dovoljno o jačini utjecaja znanja o seksualnim i reproduktivnim pravima na očuvanje sveukupnog zdravlja mlade osobe.

Jedan od dokumenata koji se određenoj mjeri odnosi na ovu politiku je *Nacionalni plan aktivnosti za dobrobit, prava i interese djece 2006. – 2012.*, posebno poglavlje II. Zdravlje²¹. Kao jednu od mjera NPADPID²² isti će poticanje razvoja programa iz područja reproduktivnog zdravlja djece i mladeži te promicanja spolne i zdravstvene kulture. Nacionalna politika za mlade također stavlja velik naglasak na zdravstveno – edukativne programe, dok *Nacionalna politika za promociju jednakosti spolova* predviđa edukativne i informativne aktivnosti kojima se nastoji smanjiti učestalost spolno prenosivih bolesti, a u osnovnim i srednjim školama planira proširenje zdravstvenog odgoja i obrazovanja temama o spolnosti s naglaskom na zaštiti od svih spolno prenosivih bolesti. Međutim, postoji diskrepancija između smjernica navedenih politika i provedbe istih, a uzrok tome leži u „neslaganju mišljenja“ između različitih institucija pa kao posljedicu toga imamo činjenicu da djeca i mladi nisu dovoljno educirani o njihovim seksualnim i reproduktivnim pravima i zdravlju. Slijedom toga se u hrvatske

²⁰www.mzos.hr

²¹NPADPID – Nacionalni plan aktivnosti za dobrobit, prava i interese djece 2006. – 2012.

²²NPADPID – Nacionalni plan aktivnosti za dobrobit, prava i interese djece 2006. – 2012

škole pokušala uvesti sustavna seksualna edukacija, ali bezuspješno. U nastavku rada opisuju se eksperimentalni programi Zdravstvenog odgoja u školama te razlozi odustajanja od provođenja istih.

ANALIZA EKSPERIMENTALNIH PROGRAMA ZDRAVSTVENOG ODGOJA U ŠKOLAMA

Ne tako davne 2005. godine sastavnim dijelom kurikulumu osnovnih i srednjih škola trebao je postati program spolnog odgoja za mlade. Mladi su trebali naučiti osnove muške i ženske anatomije, fiziologije, kao i vrste kontracepcijskih sredstava te spolno prenosivih bolesti.

No, zbog ideoloških razmimoilaženja nije postignut konsenzus članica/ članova *Povjerenstva zaduženog za prosudbu svih programa o spolnom odgoju koji se provode u osnovnim i srednjim školama* pa je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa odlučilo raspisati novi natječaj i oformiti novo povjerenstvo kojem je zadatak bio izabrati program Zdravstvenog odgoja. Zdravstveni odgoj je, osim spolnog odgoja, uključivao i dio vezan uz zdravlje, odnosno droge, alkohol, pušenje, pravilnu prehranu i komunikaciju, a Povjerenstvo je napravilo i konkretne prijedloge nastavnog sadržaja i organizacije nastave (ur. Cesar, 2009: 19).

Na natječaj su pristigle mnoge prijave, a kao dva najbolja programa po izboru Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa izabrani su programi dviju udruga: *Foruma za slobodu odgoja (FSO)* i *Glasa roditelja za djecu (GROZD)*. Ubrzo je donijeta odluka kojom su navedeni eksperimentalni programi uvedeni u škole kao pilot projekt, a njihova provedba započela je u ožujku 2008. godine. Velika javna rasprava i medijski napisi uvelike su uključili sve dionike u proces uvođenja Zdravstvenog odgoja u škole i ukazali na nepravilnosti eksperimentalnih programa koji su u školama bili lansirani kratko vrijeme.

Program Foruma za slobodu odgoja (FSO)

Program Foruma temelji se na holističkom pristupu seksualnosti. Spolnost je predstavljena kroz cvijet seksualnosti, a on obuhvaća fizičko, emocionalno, mentalno, socijalno, osobno i duhovno zdravlje. Cijeli cvijet predstavlja važan dio ljudske seksualnosti, jer mnoge osobe shvaćaju seksualnost kao fizički atribut, a ne uzimaju u obzir druge aspekte. Takav pristup je bitan da učenici/ce shvate da su svi elementi važni te će bolje odlučivati o svom seksualnom ponašanju.

Naime, program je namijenjen profesoricama i profesorima te stručnim suradnicima/ama koji bi sadržaje poput spolno prenosivih bolesti, anatomije, mitova o seksualnosti, spolnih uloga, seksualnog nasilju i mnoge druge trebale/i prenijeti učenicima/ama interaktivnim metodama. U svakom dijelu uključen je i metodološki dio, kao i savjeti profesorima/cama. Učenice/i popunjavaju ankete, kvizove, na ilustracijama imenuju dijelove tijela i raspravljaju se problemi mladih.

Jedna od pozitivnih strana programa je interaktivnost, a sve informacije su utemeljene na provjerenim i znanstvenim činjenicama. Osim toga, učenike/ce se uči samopoštovanju, ali i govori im se da moraju biti ono što jesu, odnosno da prihvate svoje pozitivne strane, a ne gledaju samo negativne, što bi pomoglo u njihovim daljnjim odnosima. Također, naglasak je stavljen na prihvaćanje vrijednosti drugih ljudi, toleranciju i uvažavanje tuđih mišljenja. Nadalje, prednost programa je ta što daje mnogo informacija, a mlade se potiče na razmišljanje o ispravnim i neispravnim postupcima, kao i o tome što znači odgovorno seksualno ponašanje. Naravno, cijelo vrijeme program se vodi cvijetom seksualnosti koji predstavlja temelj ljudske seksualnosti i zdravlja. Učenice i učenike se potiče da sami putem interneta saznaju određene činjenice ukoliko žele naučiti više. Velik problem koji je bio prisutan kod zdravstvenog odgoja je ograničena satnica jer se program morao provoditi na satima razredne zajednice (12 sati), a predavači/ce imaju ograničeno vrijeme za obradu gradiva.

Činjenice o seksualnosti, kao i pojmovi koji su važni za mlade, jasno su predstavljani i izloženi kako bi predavači/ce (profesorice/i, stručni/e suradnici/ce) mogle/i što bolje učenicima/cama prenijeti informacije i objasniti im nepoznate pojmove.

Program Glasa roditelja za djecu (GROZD)

GROZD-ov program je od samoga početka poznat kao onaj koji je utemeljen na tradicionalnim vrijednostima. Zasnovan je na tradicionalističkom vrijednosnom sustavu, što je konstantno i isticano u medijima. Temelj programa predstavlja promoviranje apstinencije kao najboljeg načina zaštite. Mnogi se problemski momenti mogu uočiti u samom GROZD-ovom programu za škole – od kršenja osnovnih ljudskih prava, uskraćivanja prava na valjane informacije pa do netočnih „znanstvenih“ činjenica.

Mehaničke metode kontracepcije prikazane su kao one koje nisu dobre i „mijenjaju bit seksualnog odnosa“, a potiču se prirodne metode kontracepcije koje nemaju veliku učinkovitost u sprječavanju trudnoće ili spolno prenosivih bolesti. Budući da program privilegira tradicionalne vrijednosti, one se mogu koristiti kao opravdanje za diskriminaciju. Naime, u Republici Hrvatskoj na snazi je Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN br. 85/08) koji izričito navodi da je diskriminacija u bilo kojem obliku zabranjena.²³ Osim toga, u članku 3. Ustava RH (NN br. 85/2010) stoji kako je važna sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost, socijalna pravda kao i poštivanje prava čovjeka. U ovom obrazovnom programu može se iščitati protivljenje abortusu, a o masturbaciji se govori kao o štetnoj navici. Homoseksualne

[53]

²³Članak 1, stavak 1 Zakona o suzbijanju diskriminacije naglašava da se navedenim zakonom „osigurava zaštita i i promicanje jednakosti kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, stvaraju se pretpostavke za ostvarivanje jednakih mogućnosti i uređuje zaštita od diskriminacije na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije.“

osobe se omalovažavaju jer se homoseksualnost predstavlja kao „*manje vrijedan izbor*“. Nadalje, osuđuje se rastava braka te se govori da razlozi rastave „*često leže u krivim motivima ulaska u brak i lošim predispozicijama osoba koje ulaze u brak, odnosno njihovoj nesposobnosti za pravu ljubav*“. Sve navedeno nije u skladu s navedenim zakonima i univerzalnim ljudskim pravima. Nadalje, takav sadržaj u školskim udžbenicima, ali i u kurikulumu, potiče diskriminaciju i razvija predrasude prema vlastitoj seksualnosti, kao i seksualnosti drugih ljudi. Dio programa koji se odnosi na zdravlje (pušenje, prehrana, komunikacija i ovisnost) zadovoljava kriterije korisnog učenja. Ovaj program je često osuđivan od strane javnosti i medija, a pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i pravobraniteljica za djecu ukazale su kako je program štetan i loš za dobrobit mladih. Osim pravobraniteljica, oglasila se i skupina građana/ki nezadovoljnih GROZD-ovim programom. Osnovali su koaliciju *Stop rizičnom spolnom odgoju*²⁴, koja okuplja više od 120 udruga i 250 građana. Glavne aktivnosti Koalicije do sada su bile usmjerene na javno zagovaračke akcije, sprječavanje uvođenja GROZD-ovog programa u škole i osiguravanje provođenja jedinstvenog odgojno-obrazovnog programa o ljudskoj seksualnosti koji je utemeljen na znanstvenim činjenicama. Kako bi ukazala na nedostatke u GROZD-ovom programu, Koalicija je upućivala različita mišljenja nadležnim tijelima, a posebno Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi te Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa.

U prosincu 2008. godine, nakon vanjske evaluacije projekta Zdravstvenog odgoja, koju su provodili *Institut Ivo Pilar* i *Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja*, odlučeno je kako se eksperimentalni programi neće uvoditi u škole. Naime, prema mišljenju *Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja*, zaključeno je kako je kontrolna grupa imala jednako znanje kao i učenice/i koji su predmet odlučili pohađati. Kao razlozi izostanka obrazovnog učinka navode se: prekratko vremensko razdoblje

²⁴Više o samim ciljevima koalicije *Stop rizičnom spolnom odgoju* možete pronaći na slijedećoj poveznici: <http://www.zamirnet.hr/stoprso>

u kojem se program provodio; nedostatak komunikacije i atmosfera nepovjerenja zbog udruživanja različitih odjeljenja pri održavanju programa Zdravstvenog odgoja; iskazivanje nezainteresiranosti učenika/ca za one teme koje su im poznate iz drugih predmeta (npr. biologije). (NCCVO²⁵, 2008: 109).

Nakon dvije godine od provedbe eksperimentalnog programa, MZOŠ još uvijek ne planira uvođenje seksualne edukacije u škole. Za usporedbu, seksualna edukacija u Švedskoj postoji od 1956. godine.

ANALIZA SRHR MLADIH U KONTEKSTU ZDRAVSTVENOG SUSTAVA U RH

Medicina kao struka sudjeluje u provođenju zdravstvenog odgoja te promicanju zdravlja u školama i na fakultetima. Liječnice/i školske medicine su tijekom svoje specijalizacije i poslijediplomskog studija educirani/e za provođenje zdravstvenog odgoja, a školska medicina ima dugu tradiciju rada sa školskom djecom i mladima, surađujući sa stručnim timovima škola i roditeljima. To je dio rada liječnica/ka školske medicine propisan Planom i programom mjera zdravstvene zaštite iz osnovnog zdravstvenog osiguranja u Specifičnim i preventivnim mjerama zdravstvene zaštite za djecu i mlade školske dobi i redovite studente/ice. Povremeno se provode pojedinačna predavanja unutar škola ili u okviru projekata koji ne obuhvaćaju cjelokupnu populaciju. Iz različitih razloga, npr. nedostatke dodatne edukacije, nedostatka metodoloških i didaktičkih pomagala, vremena, opterećenja sadržajima u školama, velikih normativa i široke mreže škola koju pokrivaju školski/e liječnici/e, ali i brojnih drugih prepreka, ne postižu se željeni ciljevi. Srednje škole ne pohađa sva adolescentska populacija pa nisu svi obuhvaćeni. Trenutačna edukacija je nedostatna, a razumijevanja za otvaranje interdisciplinarnih savjetovališnih centara s timskim pristupom nema. Sve je ostalo na nekoliko specijaliziranih institucija i na timovima školske medicine vrlo opterećenim visokim normativima i širokom mrežom. Služba za školsku i sveučilišnu medicinu Zavoda za javno zdravstvo Grada

[55]

²⁵Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja

Zagreba krajem 2005. godine počela je provoditi dodatni program zaštite reproduktivnog zdravlja za učenike/ce VIII. razreda osnovnih škola, a uz dorade, program je preuzela i Služba za školsku medicinu u Zagrebačkoj županiji u školskoj godini 2008/09. Cilj je programa edukacija učenika/ka o zaštiti reproduktivnog zdravlja, prevenciji spolno prenosivih bolesti i AIDS-a te odgovornom spolnom ponašanju.

Jedan od programa je *MEMOAIDS: Mladi educiraju mlade o AIDS-u* kojeg provodi Služba za reproduktivno zdravlje *Klinike za dječje bolesti Zagreb*, a čiji je glavni cilj pridonijeti sigurnom seksualnom ponašanju adolescenata/tica. Program kombinira edukacijsku inicijativu u prevenciji HIV-a/AIDS-a te uključivanje adolescenata/ica i odraslih u preventivne aktivnosti. Za provođenje programa bila su osigurana sredstva od *Globalnog fonda za borbu protiv HIV-a/AIDS-a, tuberkuloze i malarije*, ali nakon što je program negativno ocijenila *Hrvatska biskupska konferencija* početkom 2004. godine, kao i zbog nedostatka potpore nadležnih institucija, broj škola u kojima se trebao provoditi program drastično se smanjio.

Savjetovališta za seksualno i reproduktivno zdravlje

Zdravstvena skrb za mlade ostvaruje se u primarnoj zdravstvenoj zaštiti.

Preventivnu i specifičnu zdravstvenu zaštitu provode službe školske medicine koje djeluju u okviru županijskih *Zavoda za javno zdravstvo*.

Aktivnosti timova školske medicine, u skladu s *Programom mjera zdravstvene zaštite školske djece*, dijele se na nekoliko osnovnih područja: mjere preventivne zdravstvene zaštite (koje obuhvaćaju provedbu obveznih cijepljenja, sistematske te sve ostale preventivne preglede); zdravstveni odgoj i provođenje programa promicanja zdravlja; savjetovališni rad i rad s djecom s posebnim potrebama te epidemiološke aktivnosti i aktivnosti u vezi sa zaštitom okoliša.

Specifični dijelovi *Programa preventivne zdravstvene zaštite učenika/ca* su zdravstveni odgoj i savjetovališni rad. Savjetovališta za djecu i mladež pri Službi za školsku i sveučilišnu medicinu županijskih zavoda za javno zdravstvo obično su otvorena nekoliko sati jednom tjedno i može se zatražiti

pomoć pri rješavanju najčešćih problema vezanih uz odrastanje i zdravlje djece i mladih. Najčešći razlozi posjeta savjetovalištim su problemi vezani uz reproduktivno zdravlje, kronične bolesti i mentalno zdravlje. Savjetovalište pri Zavodu za javno zdravstvo Grada Zagreba pruža savjete mladima oba spola o plodnosti žene i muškarca, osnovama ljudske prokreacije i ostaloj problematiki u vezi s ljudskom spolnošću, partnerskim odnosima, kontracepcijom, spolno prenosivim bolestima, trudnoćom i neposrednom zaštitom nakon spolnog odnosa. Omogućen je ginekološki pregled, papa-test, klinički pregled mladića, cijepljenje protiv HPV-a te savjetovanje vezano uz probleme učenja i psihičkog zdravlja. Praktičnu skrb o reproduktivnom zdravlju mladih pruža i Služba za reproduktivno zdravlje u Klaićevoj bolnici u Zagrebu. U Rijeci i Splitu je 2002. godine proveden projekt pod nazivom „Otvoreni centri za mlade”. Brojna istraživanja i preporuke navedenih projekata upozorili su na potrebu funkcioniranja otvorenih i lako dostupnih savjetovaništa za mlade u sustavu školske medicine koje bi, u suradnji sa psihologom/injom i ginekologom/injom, vodili postojeći timovi školske medicine, pritom uvažavajući postojeće prostorne i stručne kapacitete. Primjerice, u Rijeci od 2003. godine djeluje Centar za mlade - savjetovalište otvorenih vrata u koje mladi dolaze bez uputnice i dugog čekanja, takoreći „s ulice”, bez straha, srama i stigmatizacije okoline. Centri za besplatno i anonimno testiranje na HIV te savjetovanje otvoreni su u Zagrebu, Rijeci, Splitu, Dubrovniku, Korčuli, Zadru, Osijeku, Puli, Rovinju i Slavonskom Brodu. U centrima rade stručne osobe koje u suradnji s korisnicom/kom pomažu u pronalasku rješenja za svaki individualni rizik od infekcije HIV-om. Sve osobe koje se žele testirati na HIV infekciju te koje trebaju savjet i pomoć u vezi s HIV-om/AIDS-om mogu se obratiti navedenim centrima. Usluge su besplatne, anonimne i na dobrovoljnoj osnovi. Organizacija službe za dobrovoljno testiranje i savjetovanje je dio projekta *“Unapređenje borbe protiv HIV-a/AIDS-a u Hrvatskoj”* kojeg provodi Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, a nositelj programa je Hrvatski

zavod za javno zdravstvo u suradnji sa službama za epidemiologiju županijskih zavoda.

Bitno je staviti naglasak na pružanje savjetodavnih usluga LGBT²⁶ orijentiranim osobama. U Zagrebu od siječnja 2007. radi Savjetovalište za lezbijke i biseksualne žene Lezbijske grupe Kontra. U Savjetovalištu rade educirane volonterke i psihologinja. Cilj je stvarati siguran prostor za lezbijke i biseksualne žene te pružati mogućnost za podršku glede specifičnih pitanja i problema vezanih uz *coming out* proces, probleme u obitelji i/ili vezi, posljedice nasilja i zlostavljanja (verbalnog, fizičkog i psihičkog) u javnom i privatnom prostoru. Također, u pojedine aktivnosti uključene su i ostale seksualne i rodne manjine (homoseksualni muškarci, biseksualni muškarci, transrodne i transeksualne osobe) te roditelji lezbijki, gejeva i biseksualnih osoba. Udruga Iskorak također nudi savjetovanje preko internetske stranice, SOS telefona te direktnim savjetovanjem. Savjetovalište je namijenjeno svima kojima je potreban neki oblik psihološke pomoći, savjeta i/ili podrške, kao i onima koji imaju neko pitanje ili trebaju pomoć s područja zdravlja, prevencije HIV-a/AIDS-a te ostalih spolno prenosivih bolesti, seksualnosti ili neki oblik pravne pomoći. Uz educirane savjetnike, savjetovalište ostvaruje i suradnju s nizom stručnjaka (psihologa/inja, liječnica/ka,...) specijaliziranih za pojedina područja mentalnog ili seksualnog zdravlja.

U Splitu se, od početka lipnja 2010., u prostorijama feminističke udruge Domine, pruža besplatna pravna i psihološka pomoć te savjetovanje za lezbijke. S obzirom na to da se radi o feminističkoj udruzi, stavljen je naglasak na lezbijke, ali kako u gradu Splitu ne postoji savjetovalište za homoseksualne osobe, svim mladima su otvorena vrata bez obzira na spol. Na projektu pružanja pomoći i savjetovanju rade dvije educirane osobe. Vrijedi istaknuti da rad savjetovališta za sada nije financiran ni od lokalne zajednice, niti od državne uprave, što je pokazatelj nedovoljne otvorenosti prema svim skupinama mladih. Savjetovanje ovakvog tipa ne bi trebale obavljati samo i isključivo udruge orijentirane na LGBT populaciju, već bi sve udruge i institucije

²⁶LGBT - Osobe homoseksualne, biseksualne i transeksualne orijentacije

koje se bave mladima (npr. Obiteljski centri, Informativni centri za mlade, itd.) i savjetovanjem mladih trebale to jasno imati u svojim programima.

ZAKLJUČAK:

Iz prethodnog teksta vidljivi su nedostaci u području seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava mladih u Hrvatskoj. Naveden je *problem nepostojanja jedinstvene strategije, nedovoljne zastupljenosti pitanja seksualnih i reproduktivnih prava i zdravlja mladih u NOK-u²⁷ i HNOS²⁸-u, problem podzastupljenosti određenih tema te manjak znanstvenih činjenica u određenim eksperimentalnim programima seksualne edukacije.*

Što se tiče savjetodavnih usluga o seksualnim i reproduktivnim pravima, mladima je potrebno posvetiti više pažnje nego starijim osobama, osigurati im privatnost i povjerljivost te iskazati poštovanje. Prema potrebi, mladima je potrebno osigurati mogućnost razgovora s vršnjačkim savjetodavcem/kom i mogućnost sudjelovanja u grupama podrške. Važne su i karakteristike same zdravstvene ustanove koja uključuje poseban prostor i adekvatno radno vrijeme, prikladnu lokaciju i okolinu u kojoj će se mladi osjećati ugodno. Cijena usluga treba biti prihvatljiva mladima koji nemaju prihoda ili biti besplatna. Klijenti i klijentice mogu doći bez ranije najave, a čekanje bi trebalo svesti na minimum.

Važno je da kroz savjetovanje budu dostupne različite vrste usluga te da svi mladi imaju informacije o uslugama i povjerljivosti. Ako su potrebne dodatne pretrage, potrebno je osigurati upućivanje na mjesta gdje su usluge namijenjene mladima. Posebnu pozornost treba posvetiti potrebama ranjivih skupina kao što su osobe koje su preživjele seksualno nasilje, mlade osobe s invaliditetom i LGBT osobe.

Referirajući se na prethodno navedene potrebe u nastavku rada iznose se određene preporuke.

[59]

²⁷NOK – Nacionalni okvirni kurikulum

²⁸HNOS - Hrvatski nacionalni obrazovni standard za osnovnu školu

PREPORUKE

Utvrđeno je nekoliko preduvjeta koje je bitno ispuniti kako bi se poboljšale politike reproduktivnih i seksualnih prava mladih. Ključna je izrada jedinstvene nacionalne strategije o seksualnim i reproduktivnim pravima mladih. Kako bi se to postiglo, potrebno je zadovoljiti nekoliko preduvjeta:

1. Uspostaviti koordinaciju između nositelja politike seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava mladih

Sudionici/e politike seksualnog i reproduktivnog zdravlja te prava mladih u Hrvatskoj su brojni/e. To su donositelji/ce politike (zakonodavna i izvršna vlast, MZSS, MOBMS, MZOŠ), izravni/e provoditelji/ce, agencije Vlade, međusektorska tijela, lokalna razina i nevladin sektor te mediji i javnost (Cesar [ur], 2009: 75). Stoga, za izradu i provođenje kvalitetne strategije je važno uspostaviti egzaktna područja odgovornosti, djelovanja donositelja/ica i provoditelja/ica odluka vezanih uz seksualna reproduktivna prava i zdravlje mladih. Važno je osigurati suradnju s civilnim društvom.

Potrebna mjera:

- napraviti analizu prednosti / nedostataka postojećeg stanja i situacije te predložiti potrebne promjene.

2. Uvesti sustavnu seksualnu edukaciju kao obavezan predmet u školama

Domaći i međunarodni dokumenti ističu da mladi imaju pravo na edukaciju o SRPZ²⁹. Unatoč tome, MZOŠ³⁰ je 2008. godine odustalo od uvođenja programa zdravstvenog odgoja u škole (umjesto odustajanja od neučinkovitih programa), stoga i dalje ne postoji sustavan program seksualne edukacije. Pozitivni učinci sustavne seksualne edukacije, kakva postoji u Nizozemskoj i Švedskoj, pokazuje se u trendovima smanjivanja rasta neželjenih adolescentskih trudnoća i spolno prenosivih infekcija

²⁹ SRPZ- Seksualna i reproduktivna prava i zdravlje mladih

³⁰ MZOS- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH

od sedamdesetih godina do danas. Učinkovitost švedskog pristupa SE³¹, usmjerenog na razvijanje osobne odgovornosti za seksualno ponašanje, temelji se na uspješnoj kombinaciji integriranosti u edukacijski sustav, programskom uvažavanju društvene stvarnosti adolescentske seksualnosti te podrške zdravstvenih institucija i medija (Hodžić & Štulhofer: 2002: 457). Stoga bi pri izradi programa SE trebalo usvojiti pozitivne strategije iz navedenih zemalja. Za SE u školama bitni su: utemeljenost na znanstvenim činjenicama, ravnopravna zastupljenost relevantnih tema, educiranost osoblja za obradu tema iz područja seksualnosti te interdisciplinarna suradnja stručnjaka i stručnjakinja na izradi programa seksualne edukacije.

Potrebne mjere:

- izrada programa predmeta SE u Hrvatskoj
- usklađivanje osnovnoškolskih i srednjoškolskih nastavnih programa za predmete kojima se obrađuju sadržaji vezani uz SE
- osiguravanje uvođenja nastave SE u sve srednjoškolske programe.

3. Omogućiti kvalitetno pružanje usluga savjetovanja i zdravstvenih servisa

Mlade je potrebno tretirati kao posebnu skupinu sa specifičnim problemima i potrebama. "Youth-friendly"³² pristup u uslugama savjetovanja i zdravstvenih servisa može pridonijeti boljim rezultatima. To znači da pružatelji zdravstvenih usluga trebaju biti dodatno educirani da razumiju psihološko i fiziološko stanje mladih, poštuju ih, cijene privatnost i anonimnost. Pristup naklonjen mladima treba uključivati savjetovanje mladih od strane mladih (peer counseling) i biti rodno osjetljivo. Posebno je bitno osigurati da mala mjesta i manji gradovi također imaju usluge savjetovanja i specijaliziranih zdravstvenih servisa. Istraživanja su potvrdila kako „ispitanice koje žive u gradovima imaju veći pristup servisima i službama za očuvanje reproduktivnog zdravlja u usporedbi s

[61]

³¹SE - seksualne edukacije

³²Youth friendly- mladima naklonjen pristup

ispitanicama koje žive u ruralnim područjima.“ (Cesar et. al. , 2006: 23). Nadalje, bitan je interdisciplinarni pristup te suradnja liječnica/ka, psihologa/inja, specijalistica/a školske medicine te ginekologa/inja na jednom mjestu, kako bi se pružile potpunije i relevantnije informacije mladima te omogućili pregledi bez čekanja i uputnica. Budući da se pokazalo kako prilikom traženja pomoći priuštivost, vremenska i prostorna dostupnost te prihvatljivost usluge mogu biti važan faktor, bitno je pri pružanju usluga otkloniti potencijalne barijere koje mogu dovesti do nekorištenja dostupnih usluga (tzv. „service gap“).

Potrebne mjere:

- pokretanje „youth friendly“ savjetovališta otvorenih vrata u svim gradovima Hrvatske
- dodatna edukacija stručnjaka za rad s mladima
- otklanjanje barijera za korištenje usluga (usluge trebaju biti besplatne, vremenski i prostorno prilagođene mladima te otvorenog tipa) u postojećim savjetovalištim
- interdisciplinarni pristup – suradnja liječnika/ca različitih specijalizacija, psihologinja/a, pedagoga/inja, sociologinja/a
- prikupljanje sredstava za osiguravanje bolje opreme i kvalitetnije dijagnostike u zdravstvenim servisima.

Prilog: *Intervju s Vesnom Mihoković-Puhovski, predsjednicom Foruma za slobodu odgoja*

"Ostajemo u sferi snova dok se politika, a onda i obrazovna politika ne promijeni!"³³

Seksualna edukacija predstavlja važan segment odgoja i obrazovanja u svim demokratskim i suvremenim društvima. No, u Hrvatskoj je pokušaj uvođenja programa Zdravstvenog odgoja, a u sklopu kojeg je trebao biti i dio o seksualnosti i odgovornom seksualnom ponašanju, neslavno propao. Jedni smatraju da je Hrvatska prekonzervativna zemlja za takav tip obrazovanja, a drugi da bi o „tim stvarima“ mladi trebali pričati s roditeljima. No, provedena istraživanja pokazala su da je samo 5 % mladih navelo roditelje kao glavni izvor informacija o ljudskoj seksualnosti. Za potrebe analize vođen je razgovor o seksualnoj edukaciji i uvođenju zdravstvenog odgoja u škole s Vesnom Mihoković-Puhovski, predsjednicom Foruma za slobodu odgoja.

Već gotovo deset godina bavite se zdravstvenom edukacijom kroz program Edukacijom do zdravlja u kojem sudjeluju nastavnici. Koja su njihova iskustva s učenicima u provođenju ovog programa?

- Iskustva su nadasve pozitivna što je i evidentirano u anonimnim evaluacijama koje sudionici naših seminara ispunjavaju. Naš program počiva na znanstvenim činjenicama kako sadržajnim tako i u smislu metodike poučavanja što osigurava kvalitetno prenošenje znanja mladima. Interaktivne metode poučavanja kod mladih osoba pomažu izgraditi vještine kojima u budućnosti izgrađuju stavove i odgovorno ponašanje kako prema sebi samima tako i prema drugima. Nastavnici nam javljaju da se u program edukacije uključuju i roditelj i drugi nastavnici

³³Intervju proveo: Domagoj Morić

u školi što osigurava pozitivno okruženje u kojem mlade osobe bez straha i zazora mogu razgovarati o svim problemima koji ih u vezi prevencije vlastitog zdravlja zanimaju.

Forum za slobodu odgoja provodio je jedan od programa eksperimentalnog zdravstvenog odgoja. Koje prednosti biste istaknuli u svom programu i zašto?

- Djelomično sam na ovo pitanje odgovorila već u prethodnom odgovoru. Dodala bih još da cilj našeg programa nije usmjeriti mladu osobu da se pod nekim ideologijskim pritiskom ponaša kako neki vanjski autoritet nalaže već da je osposobimo za odgovorno ponašanje bez obzira na vlastito svjetonazorsko opredjeljenje o kojem zapravo tek odlučuje.

Smatrate li da je GROZD svojim programom uskratio učenicima/cama relevantne informacije vezane uz spol, rod i seksualnost?

- Da. GROZD-ov program je religijski, katolički utemeljen obrazovni program i u mnogim pitanjima zdravlja, posebice seksualnosti, počiva na dogmi i neznanstvenim tvrdnjama. U tom smislu se otvoreno ili prikriveno seksualnost svodi na čar roditeljstva, a zapostavlja ili čak negira užitak i sreću koju seksualnost čovjeku daruje. Također, posebno su problematični i stavovi koji se pokušavaju nametnuti u vezi homoseksualnosti, masturbacije, kontracepcije. Ti stavovi su ne samo rigidni i restriktivni, s težnjom da se mladima nametne osjećaj grijeha i grješnosti kako bi se njima lakše manipuliralo, već su i anakroni pa time i smiješni.

Jeste li prilikom uvođenja zdravstvenog odgoja u škole bili zadovoljni time što će se program provoditi samo na satovima razredne zajednice? Je li krajnje vrijeme za uvođenje sustavne seksualne edukacije u škole koja u Švedskoj postoji još od 1956. godine?

- Nismo smatrali da je to optimalno rješenje, ali kako je bilo moguće da taj

program realiziraju osposobljeni nastavnici kao gosti na satovima razredne zajednice, a ne nužno sami razrednici ako se za taj posao ne smatraju kompetentnima, pristali smo na takvo uvođenje programa.

Sjećam se da sam kao apsolventica Filozofskog fakulteta 1970/71. radila na Vježbaonici Pedagoške akademije i već tada je bilo pokušaja da se po teoriji dr. Košičeka uvede u obrazovni sustav seksualna edukacija. To što je još uvijek nema velika je sramota i indikator nebrige društva spram svojih mladih građana.

Kako je program FSO-a bio ocijenjen od strane učenika/ca?

- Nismo dobili cjelovit uvid u evaluaciju koju je o provođenju programa proveo Institut „Ivo Pilar“, ali ona je ionako i stručno i etički krajnje upitna. Naime, djelatnici Instituta sudjelovali su u izradi GROZD-ovog programa, recenzirali ga, provodili edukaciju nastavnika uključenih u pilot projekt i onda radili evaluaciju. Rezultati te evaluacije krajnje su problematični, a instrumenti kojima je provedena nisu znanstveno relevantni.

Po izvještajima naših kolega koji su provodili program, a važno je napomenuti da se po programu koji je osnova ovoga koji je otkupio MZOŠ edukacija provodi još od 1992. godine i da ju je prošlo par tisuća nastavnika, dokazano je da učenici koji su u program bili uključeni s njim i više nego zadovoljni.

Za kraj, mislite li hoće li se uskoro uvesti seksualna edukacija u kurikulum ili je to samo daleki san za hrvatsko školstvo?

- Na žalost, obrazovanje je u Hrvatskoj vrlo politizirano i pod jakim utjecajem Katoličke crkve, što se posebice odnosi na problem seksualnosti. U tom kontekstu ne čudi da još uvijek nemamo u sustavu ni građansko obrazovanje unutar kojeg bi se neke od tema vezanih uz seksualnost mogle razmatrati iz aspekta ljudskih prava. Prema tome ostajemo u sferi snova dokle se politika, a onda i obrazovna politika ne promijeni!

Literatura

Cesar, S. (ur.) (2009). Seks na Ex: priručnik za javno zagovaranje u području seksualnih prava mladih. Centar za edukaciju, savjetovanje, istraživanje.

Cesar, S. et. al (2006). Izvještaj o stanju ljudskih prava žena u Republici Hrvatskoj u 2006. godini. Women's Network Croatia, Zagreb.

Kovačić- Gajski, N. (10. srpnja 2010.) Vršnjaci i mediji glavni informatori o seksu! Vjesnik. URL: <http://www.vjesnik.hr/html/2010/07/10/Clanak.asp?r=tem&c=12> (5.8.2010.)

Hodžić, A. & Štulhofer, A. (2002). *Seksualna edukacija u školi: Inozemna iskustva*. Napredak, 2002, 143(4): 452-461.

Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja (2008). Izvještaj o provedbi projekta vanjskog vrednovanja «Eksperimentalnog programa zdravstvenog odgoja i obrazovanja u osnovnim i srednjim školama 2008. godine».

Ministarstvo znanosti , obrazovanja i sporta (2008). NOK – Nacionalni okvirni kurikulum.URL: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2685>
Ministarstvo znanosti , obrazovanja i sporta (2006). HNOS – Hrvatski nacionalni obrazovni standard. URL: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2685>

Ministarstvo znanosti , obrazovanja i sporta (2006). NPADIP – Nacionalni plan aktivnosti za dobrobit, prava i interese djece 2006. – 2012. URL: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2685>

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (15. 7. 2008.) Narodne novine br.87.

Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN br. 85/08) URL: <http://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/340327.html>

Ustav Republike Hrvatske (NN br. 85/2010) URL:

http://porezi.net/datoteke/PoreznoPravo/Htm/Ustav_RH_a.htm

Udruga Kontra. Savjetovalište za lezbijke i biseksualne žene. URL: http://www.kontra.hr/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=18&Itemid=53&lang=hr

Udruga Domine. Savjetodavna, pravna, psihološka, lječnička pomoć. URL : <http://www.domine.hr/?lang=hr&index=20> (1.9.2010).

Udruga Iskorak. O nama: Savjetovanje i edukacija. URL: <http://www.iskorak.org/about/program/> (1.9.2010.)

JULIJA KRANJEC, MONIKA RAJKOVIĆ, ANA PREVEDEN UČIMO LI IZ POVIJESTI GRADITI BUDUĆNOST?

Uz pretpostavku kako su obrazovni sustav, mediji i obitelj u najvećoj mjeri ti koji oblikuju javno mnijenje i utječu na razvoj i formiranje individualnih stavova, a ponajviše stavova mladih, grupa autorica analizirala je udžbenike i tiskane medije³⁴ koji se sadržajno odnose na neposrednu hrvatsku povijest, točnije na ratna zbivanja 1990-ih godina. Ovom se temom ne bave samo povjesničari/ke već i političarke/i, umjetnici/e, književnice/i, novinari/ke i mnogi drugi, pa i građani i građanke. Među njima ima onih koji to čine kako bi razumjeli što se dogodilo i pokušali pronaći odgovore na brojna otvorena pitanja, ali i onih koji tu temu koriste u propagandne svrhe ili je u potpunosti zanemaruju. Često se upravo zbog nesustavnog i pojednostavljenog pristupa prosudbe i interpretacije uvelike razlikuju, ali su i manjkave bilo zbog nedostatnog poznavanja povijesti ili stoga što imaju neki drugi cilj od rasvjetljavanja prošlosti (npr. politička propaganda, zabava ili zarada). Zbog takvog pristupa „tumačenju“ povijesnih događanja stvara se prostor za razne manipulacije i zlouporabe, stvaranje i učvršćivanje predrasuda te stvaranje atmosfere nesigurnosti i netrpeljivosti. Zato je i nastava povijesti, odnosno sadržaji koji obuhvaćaju recentnu hrvatsku povijest, bila jedna od točaka fokusa u ovoj analizi.

³⁴Analiza tiskanih medija provedena je u vremenski kratkom razdoblju i kao takva nije reprezentativna. Ali, s obzirom na to da je njezina svrha stjecanje uvida u utjecaj istih na formiranje javnog mnijenja, stavova i vrijednosti mladih, prilažemo je kao dio ove *policy* analize.

Kako bi se društvo moglo zdravo razvijati prema održivom miru³⁵ potrebno je, između ostalog, da se riješi „duhova“ i tereta prošlosti te da stremi ka uspostavi društveno pravednih odnosa. Proces suočavanja s prošlošću³⁶ osobito je važan za društva poput hrvatskog koja su imala burnu, krvavu i nerijetko nasilnu prošlost, a koja još uvijek trpe posljedice sukoba i počinjenih zločina. Tijekom tog procesa osobito je važno – ne samo na deklarativnoj, već i na kvalitativnoj razini – fokus usmjeriti na mlade i uključiti ih u njega, jer mladi su oni koji nasljeđuju iz rata proizašle odnose, a da ujedno u istima nisu direktno sudjelovali, niti za njih bili odgovorni. Upravo iz tog razloga važno je istaknuti kako je potrebno da mladi upoznaju prošlost i suoče se s njom kako bi bili u mogućnosti razumjeti posljedice koje trpe zbog tih događaja te preuzeti odgovornost za prevenciju i neponavljanje sličnih događaja u budućnosti, kao i promjenu postojećih, gore spomenutih odnosa. Društvo koje brine za razvoj svih svojih članova, pa tako i za mlade, za njihovu sadašnjost, ali i budućnost, treba poduzeti sve kako bi se taj proces omogućio te tako mladim ljudima osigurao sigurniju i „prošlošću neopterećenu“ budućnost. Mladi su potencijalni nositelji rješenja problema suočavanja s ratnom prošlosti svoga naroda, kao i nositelji razvoja održivog mira i kvalitetnog zajedničkog života različitih „strana“ iz proteklih ranih sukoba.

Tijekom analize udžbenika uočeni su sljedeći problemi: mladi nisu dovoljno dobro upoznati s ratnom prošlošću svoga naroda, ali i drugih naroda s područja bivše Jugoslavije te ratnim sukobima na području bivše Jugoslavije koji su se odvijali za vrijeme 1990.-tih godina. Činjenica je da se s tim problemima hrvatsko društvo i mladi u njemu bezuspješno nose već dugi

³⁵Predstavlja idealno stanje koje podrazumijeva društvo temeljeno na uvažavanju i prihvaćanju različitosti, života, dostojanstva i prava svakog ljudskog bića, i čiji članovi/ice teže odbacivanju nasilja u bilo kojem obliku te izgradnji društveno pravednih odnosa

³⁶Približavanje i pokušaj da se na temelju činjenica sazna prošlost obilježena ratnim zločinima i da se na temelju toga pokuša stvoriti jedan vrijednosni sustav poštovanja svih žrtava te stvaranja kulture sjećanja koja će spriječiti da se u budućnosti takvi zločini ne ponove.

niz godina, što je vidljivo u svakodnevnim situacijama fizičkog i/ili verbalnog nasilja te govora mržnje između pripadnika naroda koji su se sukobljavali u prošlosti. Takva situacija i negativna atmosfera ne utječu dobro na proces demokratizacije društva te na razvoj tolerancije i održivog mira na području bivše Jugoslavije, na što već dulje vrijeme upozorava politika i praksa Ujedinjenih naroda. Stoga, odgojno-obrazovni sustav je, zbog svoje društvene uloge, dužan raditi na iznalaženju kvalitetnih i adekvatnih pristupa ovom problemu.

U svrhu kvalitetnije rasprave o ovome problemu, postavljaju se tri moguće alternative na koje se o povijesti naroda bivše Jugoslavije u razdoblju 90-tih može podučavati u školama i ostalim odgojno-obrazovnim ustanovama:

1. *Nastaviti s podučavanjem na isti način kao i do sada* - dosadašnji, metodološki i sadržajno nepotpun način podučavanja ovog dijela povijesti, ne može doprinijeti uspostavi kvalitetnih i produktivnih uzajamnih odnosa susjednih zemalja s prostora bivše Jugoslavije. Ovakav pristup vodi formiranju neprijateljske i agresivne atmosfere između pripadnika različitih, uglavnom susjednih, nacija. Takvo neprijateljstvo i negativna atmosfera, naročito u gradovima gdje žive ljudi različitih nacionalnosti (npr. Vukovar), vode verbalnim i fizičkim sukobima, ali i sprečavaju mlade ljude u širenju prijateljstava, razmjeni iskustava i upoznavanju, a posljedično i prihvatanju drugih kultura.
2. *Poučavanje o ratnim zbivanjima na području bivše Jugoslavije 90-ih odvija se kroz terensku nastavu* – ova metodologija podrazumijeva da učenici o ratnim zbivanjima stječu znanja na način da s nastavnikom povijesti posjećuju značajna područja ratnih zbivanja gdje se upoznaju s pojedinim ratnim događajima 90-ih godina. Spomenuta mjesta nalaze se u zemljama diljem bivše Jugoslavije. Ovim načinom poučavanja o ratnim zbivanjima umanjuje se monopolizacija i pogled na razna zbivanja samo iz jednog kuta i

samo iz jedne perspektive. Time se doprinosi poticanju znatiželje učenika da više saznaju i kritički promisle o zločinima i čitavom konceptu rata. No, ova metodologija iziskivala bi veća financijska sredstva škole, grada i države, što je trenutno čini neostvarivom. U daljoj budućnosti, s nekim drugim financijskim mogućnostima, ova bi se metoda mogla pokazati učinkovitom, jer na ovaj bi način učenici učili iz iskustva, a ne iz knjiga o razornim događajima na području bivše Jugoslavije, te na taj način izvukli pouku o stravičnim posljedicama neprijateljstva, nasilja i rata.

3. *Uvođenje novog modela i načina poučavanja povijesti općenito i podučavanja o ratnim zbivanjima na području bivše Jugoslavije 1990.-ih godina* – Uvođenje novih metoda i načina rada i podučavanja u nastavu povijesti koje će mlade ljude potaknuti na kritičko promišljanje „istina“ koje čuju te na taj način razvijati kod njih želju da saznaju i druge „istine“, da promatraju različite događaje iz više različitih pozicija, nužan je i apsolutni preduvjet razvoja svakog demokratskog društva, održivog mira i prosperiteta zajednice. Također, u ovakav model multiperspektivnog podučavanja treba uključiti i uvođenje interkulturnih ideja te ideja obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo u osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje, koje će kod mladih ljudi, između ostalog, razvijati vještine nenasilne komunikacije i nenasilnog rješavanja sukoba te ih poticati na uvažavanje različitosti i prevenciju novih (ratnih) sukoba. Zbog svega prethodno navedenog, ovaj je model najbolji izbor od spomenute tri alternative gore navedenog problema.

Grade li mediji poružene mostove?

U sklopu ovog problema, analiza medija pokazala se nužnom iz razloga što su mediji dio naše svakodnevice te kao takvi utječu na formiranje javnog mnijenja, stavova i vrijednosti mladih. Analizirane su sljedeće novine: Jutarnji list, Večernji list, Novosti, Slobodna Dalmacija, Obzor, Glas Slavonije, Glas Istre, Novi List, Globus, 24 sata, Vjesnik, Narodne novine, i to u razdoblju od 18. lipnja 2010. do 05. srpnja 2010. Analizirana je:

1. Kvantiteta članaka u kojima se spominju pojmovi „ratni zločin“, „Domovinski rat“ i REKOM³⁷.
2. Ton objave kojim su članci pisani – pozitivan ton objave³⁸, negativan ton objave³⁹ ili informativan (neutralan) ton objave⁴⁰.
3. Kvantiteta članaka koji govore o ratnim zločinima pripadnika

³⁷Godine 2008. tri organizacije civilnog društva (Documenta-centar za suočavanje s prošlošću iz Zagreba, Fond za humanitarno pravo iz Beograda i Istraživačko-dokumentarni centar iz Sarajeva) su nakon dvogodišnjeg procesa diskusija, rasprava i izražavanja različitih viđenja i pogleda, zaključile da je potrebno osnivanje regionalne komisije, kao mehanizma koji će dokumentirati sve podatke o svim žrtvama koje su stradale u ratovima na području bivše Jugoslavije. Usuglasile su se da će taj mehanizam biti regionalna komisija te su inicirale formiranje Koalicije za formiranje *Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim povredama ljudskih prava na području bivše SFRJ*. U ovom se trenutku Koalicija sastoji od oko 750 organizacija i pojedinaca/ki iz cijele regije (Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Kosova, Slovenije i Makedonije).

³⁸Članak, odnosno autor članka, indirektno daje naznake i piše članak u pozitivnom tonu u kojem se vidi da on odobrava događaje, situacije ili postupke spomenute u članku.

³⁹Članak je pisan na način da se vidi autorovo negodovanje te negativni osjećaji spram događaja i situacija koje su spomenute u samom tekstu. Pritom se autor često koristi riječima koje izražavaju negativne emocije.

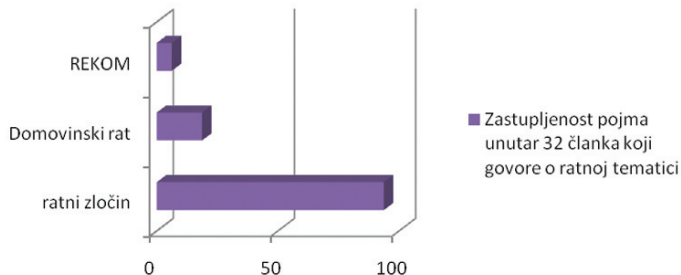
⁴⁰Članak je pisan informativno i navodi činjenice o određenom događaju vezanom uz ratnu tematiku te pritom ne daje vlastite emocionalne iskaze o događajima.

postrojbi hrvatske vojske i ratnim zločinima počinjenim od strane pripadnika postrojbi srpske vojske.

4. Usporedba tona objave članaka koji govore o ratnim zločinima počinjenim od strane pripadnika srpskih postrojbi, te ratnim zločinima počinjenim od strane pripadnika postrojbi hrvatske vojske.

Iz analize spomenutih aspekata članaka u tiskanim medijima proizašli su sljedeći zaključci. *O temama vezanim uz ratnu tematiku, posebno uz ratne zločine, piše se dosta često.* U spomenutom razdoblju su u 12 hrvatskih tiskanih medija objavljena 32 članka vezana uz ratna zbivanja, što je u prosjeku gotovo dva članka dnevno. Zastupljene teme su bile: ratni zločin – u 30 članaka (93,75%), Domovinski rat – u 6 članaka (18,75%), REKOM – u 2 članka (6,25%) (vidi: Tablica 1). O navedenim temama najviše su pisali Jutarnji list (7 članaka), Slobodna Dalmacija (7 članaka), Novosti (5 članaka) i Glas Slavonije (4 članka).

Zastupljenost pojma unutar 32 članka koji govore o ratnoj tematici

Tablica 1 Zastupljenost određenog pojma unutar 32 analizirana članka koji govore o ratnoj tematici

Objave su uglavnom neutralnog (informativnog) karaktera, no i dalje postoji veliki broj objava negativnog karaktera (40%). Najviše članaka o raznim zločinima napisano je neutralnim tonom objave (17 članaka – 56,67%), 12 članaka (39,99%) je napisano negativnim tonom objave, a jedan (3,33%) pozitivnim tonom (vidi: Tablica 2). Objave negativnog karaktera utječu i dodatno otežavaju prihvatanje prošlosti i stvaranje boljeg odnosa između osoba različite nacionalnosti. S druge strane, konstruktivno je to što mediji većinom pišu neutralnim tonom jer je još uvijek potrebno da se piše i istražuje o ratnoj tematici – kako zbog priznavanja patnje žrtava i njihovih obitelji, tako i zbog preživjelih – što dugoročno vodi ka izgradnji povjerenja.

ton objave članka

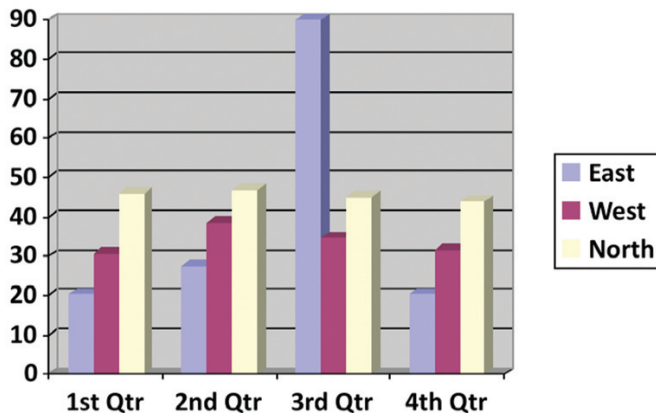
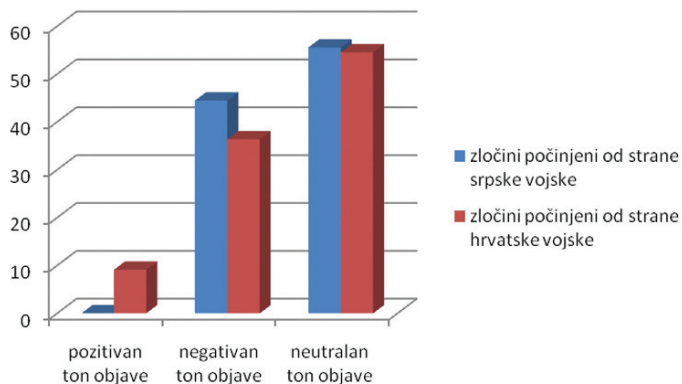

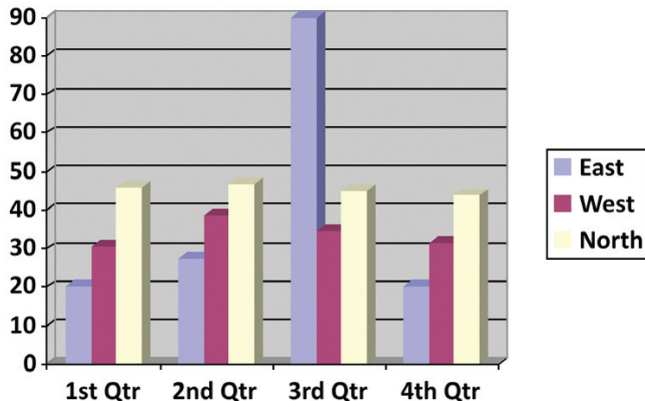
Tablica 2 Ton objave članka koji govore o ratnim zločinima

U hrvatskim medijima se o zločinima počinjenima od strane pripadnika srpskih postrojbi piše više nego o zločinima počinjenim od strane pripadnika hrvatskih postrojbi, a s negativnim predznakom se o zločinima počinjenim od strane srpskih postrojbi piše dvostruko više. O ratnim zločinima srpskih postrojbi u hrvatskim tiskanim medijima objavljeno je 18 članaka, a o ratnim zločinima počinjenima od strane hrvatskih postrojbi 11 članka (odnosno objavljeno je 7 članaka više o ratnim zločinima srpskih postrojbi nego o zločinima hrvatskih postrojbi u hrvatskim tiskanim medijima). Od 18 članaka o ratnim zločinima počinjenim od strane srpskih postrojbi 10 (55,55%) ih je napisano u neutralnom tonu, a 8 (44,45%) u negativnom tonu, dok je od 11 članaka o zločinima hrvatskih postrojbi 4 (36,36%)

napisano u negativnom tonu objave, 6 (54,54%) u neutralnom i jedan u pozitivnom (9,09%) (vidi: Tablica 3). Spomenuto je posljedica toga što se u hrvatskim tiskanim medijima često ne pišu činjenice o tome što se događalo u vrijeme ratnih zbivanja, već se ono ograničava na negativne prizvuke o zločinima ostalih naroda. Na taj način mladi, koji većinom o ratnim zločinima saznaju iz medija, dobivaju ne-objektivan i iskrivljen pogled na prošlost. Uglavnom negativna atmosfera o pripadnicima srpske nacionalnosti u obitelji, ali i negativni predznaci zločina počinjenih od strane pripadnika srpskih postrojbi u tiskanim medijima kod mladih stvaraju predrasude i negativne emocije prema pripadnicima srpske nacionalnosti i mnogo prije no što bi mogli početi uspostavljati kontakte s njima. Tako se negativni odnosi prenose sa generacije na generaciju, širi se govor mržnje a ne govor pomirenja te se mladi s polovičnom istinom nemaju mogućnosti suočiti s prošlošću. S druge strane, tu se postavlja pitanje javne i društvene osude, jer je još uvijek na neki način prevladavajuće mišljenje kako je demoniziranje neprijatelja čin patriotizma te da uloga medija nije objavljivanje ratnih zločina vlastite vojske jer se ratni zločin ne može počiniti braniš li vlastitu državu.

[78]

Tablica 3 Usporedba tona objave članaka koji govore o ratnim zločinima počinjenima od strane pripadnika srpske vojske i onih koji govore o ratnim zločinima počinjenim od strane pripadnika postrojbi hrvatske vojske

Na kraju, o REKOM-u, kao o inicijativi koja pridonosi utvrđivanju ratnih zločina te formiranju istine, piše se izrazito malo. Dva članka, od 32 analizirana, izrazito je malo kada se govori o inicijativi koja bi pomogla u razrješavanju problematike posljedica ratnih zločina i poboljšanju postojećih (loših) odnosa između nacija. Čini se kako u tom smislu novinari ne rade za opće dobro ili u službi javnog interesa, jer se interesima najbolje služi objavljivanjem točnih informacija i najpoptežnijim mogućim širenjem podataka.

Mediji bi trebali preuzeti odgovorniju ulogu u cijelom procesu, što bi značilo da osiguraju da javnost dobije što više objektivnih informacija i

činjenica, a što manje pristranog izvještavanja, kako o ratnim zločinima tako i žrtvama, da novinari istražujući iste stvore klimu u društvu gdje će se promovirati kritički pristup i analiziranje događaja iz neposredne prošlosti, a neistine, neprovjerene informacije i propaganda biti spriječene, odnosno neprihvaćene. Zbog senzacionalističkog načina izvještavanja vrlo rijetko nailazimo na tekstove o pozitivnim primjerima, odnosno na one koji potiču na suosjećanje i promišljanje o patnji svih žrtava. Upravo bi takvo izvještavanje i pisanje doprinijelo stvaranju atmosfere poštovanja ljudskih prava i pravednih društvenih odnosa, atmosfere u kojoj neće izostati reakcije na govor mržnje ili na neke druge neprimjerene sadržaje. Tada se ne bi događalo da se ratni zločini utvrđeni izvan razumne sumnje negiraju. Uz senzacionalizam, pretpostavka je da ovakav način izvještavanja i pisanja proizlazi i iz nedovoljne educiranosti i informiranosti novinara o ovim temama. Vrlo je čest slučaj da se o ovoj temi, zbog njene vremenske i emotivne bliskosti, podržava zabluda kako svatko sve zna i o tome može pisati. S druge strane, iz vida se ne smije izgubiti potreba da se novinarima, koji se pak odlučuju na kritičko propitivanje teme, pruži podrška i pomoć.

Osim toga, mediji mogu biti vrlo vrijedan alat pomoću kojeg mladi, kao dodatku i nadopuni obrazovnog sustava, mogu puno naučiti i informirati se. Dakle, mediji ne samo da bi u ovom slučaju trebali informirati mlade o važnosti i vrijednosti procesa suočavanja s prošlošću, već ih i nastojati zainteresirati za isti. U hrvatskom društvu postoje mnoge tenzije i nesuglasice nastale zbog kolektivnog i osobnog (ne)suočavanja s ratnom prošlošću te uzimajući u obzir posljedice koje daljnje propuštanje tog procesa može imati za društvo, ali i sadašnjost i budućnost svih kojih žive na ovom prostoru, mediji se čine kao izuzetno važan akter za poticanje na kritičko propitivanje i interes za taj proces. Ipak se interesima najbolje služi objavljivanjem točnih informacija i najopsežnijim mogućim širenjem podataka.

ŠTO ČITAMO IZ UDŽBENIKA POVIJESTI?

Kroz analizu različitih udžbenika povijesti za srednje škole, ali i ostale literature koja je dostupna na tu temu, primjećuje se nekoliko bitnih stvari koje se ne odnose samo na razdoblje go-ih, nego često i na bilo koje razdoblje u kojemu se govori o povijesti hrvatskoga naroda.

Učenje o recentnoj hrvatskoj povijesti izvore nalazi u udžbenicima koji su „utemeljeni“ na povijesnim „istinama i činjenicama“, uz nedostatak korištenja više povijesnih izvora koji omogućavaju poticanje kritičkog promišljanja kod učenika, što i jest jedan od osnovnih ciljeva podučavanja povijesti. Hrvatski obrazovni sustav nema uspostavljen obrazovni metodologijski mehanizam argumentiranog dijaloga o događajima i pitanjima iz prošlosti koja su u interpretacijama ovog razdoblja sporna. Problemska situacija nalazi se u zahtjevu promjene cjelokupnog hrvatskog obrazovnog plana i programa, ako se teži integraciji multiperspektivnog učenja povijesti.

U analiziranim udžbenicima različitih autorica/a primjećuju se neznatne razlike u načinu prikaza teme. Naime, tema se prikazuje plastično, nekompleksno, jednostavno i jednostrano te prevladava *crno-bijelo* prikazivanje događaja. Interpretacije autor(ic)a očigledno odaju subjektivnost, nekritičnost te svrstavanje na jednu od strana u ratnom sukobu i jasnu dijametralno suprotnu sliku „heroja“ i „zločinaca“. Dakle, nastavnim planom i programom nisu predviđeni suprotstavljeni pogledi na pitanje ili problem vježbanja kritičkog razmišljanja i shvaćanja smislenosti povijesti, ali i suočavanje s vlastitom ulogom, kako bi se mijenjale ili preispitivale uvriježene predodžbe o ratovima. Također, rijetko se zamjećuje poticanje dijaloga o sukobima i stvaranje prilika za osvješćavanje posljedica istih, a prednost i naglasak se ne daje činjenicama, već interpretacijama. Slikovni materijal i fotografije koji prate tekstove u udžbenicima povijesti naglašavaju patnju hrvatskog naroda, njegovu slavu ili pak zle namjere onih koji su neprijatelji.

Povijesni udžbenici i metodološki i sadržajno ukazuju na zahtjev nužnog osuvremenjivanja, jer su pretežito sačinjeni od ogromne količine nepreglednog nabiranja i deskripcija ljudi i događaja u povijesti koja je prikazana isključivo kao povijest sukobljavanja – ratovanja (kultura, ekonomija i sl. su vrlo zanemareni). Kako bi se slika povijesti osuvremenila (u metodološkom, ali sadržajnom smislu) nužna je potpuna depolitizacija i deideologizacija historiografije. Pisanje o povijesti i prošlost nisu jedno te isto – dok je prvo ograničeno na viđenje iz jedne perspektive o određenom događaju, vremenu ili pojavi, drugo podrazumijeva korištenje mnogobrojnih izvora, različita viđenja, suočavanje, dijalog i dr. što često nije jasno vidljivo u udžbenicima povijesti. Zbog očiglednog zastoja u razvoju metodike povijesti primjetno je kako sadržaji nisu prilagođeni uzrastu. Na primjer, neki pojmovi ili specifični događaji su u potpunosti prikazani izvan konteksta čime se stvara prepreka jasnog razumijevanja, a zapravo su navedeni kako bi se učeniku olakšalo razumijevanje.

Problemskoj situaciji dodaje se novi moment, a to je zatvorenost i odvojenost s jedne strane regionalnog, a s druge strane širokog euro-mediteranskog okruženja u kojem nastaje novija hrvatska povijest. Zamjetna je potreba sagledavanja povijesnih događaja kroz uzajamnu međuvjetovanost i interferentnost koji inače bivaju istrgnuti iz svog naravnog konteksta.⁴¹ Razdoblja mira, suradnje i plodotvornih suradnji i dodira se redovito izostavljaju. Tako se dobiva vrlo plošna i jednostrana sliku povijesnih događaja, gubi se širi kontekst i razumijevanje važnosti komparativnih primjera i situacija iz svjetske povijesti ili trenutnih zbivanja na kojima se može učiti i koji mogu poslužiti za osvježavanje uloge mladih u sukobima ili sprječavanju istih.

Stefano Petrungaro, autor djela „Riscrivere la storia“ („Ponovno pisati povijest“) analizirao je hrvatske povijesne udžbenike od 1918. do 2004.

⁴¹Prema: Prlender, Ivica: „Hrvatski udžbenici za povijest – stanje i nakane“, stručni članak (preuzet sa <http://www.cpi.hr/download/links/hr/7009.pdf>, 24. srpnja 2010.)

godine. Jednom je prilikom na pitanje *Kako biste ukratko opisali mit o naciji koji su o sebi go-ih stvorili Hrvati?* odgovorio: „Hrvatska je nacija predstavljena kao izvanvremenska, koja postoji oduvijek, ali je, isto tako, gotovo neprestano u opasnosti.“⁴² U tekstovima je hrvatski narod ili stradalnik ili pobjednik, dok su svi ostali u nekom trenutku okrutni, okupatori, odmetnuti, oni koji zatiru ili žele nametnuti hegemoniju. Tom prilikom ne pokušava se biti objektivni, već se vrlo često pribjegava generalizacijama, predrasudama, iskrivljenim i pogrešno korištenim pojmovima pa čak i govoru mržnje, no jednako je važno da mladima ne daje priliku da razumiju stajališta i viđenja „druge strane“.

U svojoj komparativnoj analizi postjugoslavenskih udžbenika u prvoj polovici go-ih, njemački povjesničar Wolfgang Hopken istaknuo je tri zajednička obilježja promjena u njima: renacionalizaciju, dejugoslavizaciju (što je najuočljivije upravo u hrvatskim udžbenicima povijesti) i detitoizaciju.⁴³ Kroatocentrično viđenje stvari, pojava i događanja - prevladava. Tijekom goih tekstovi koji govore o hrvatskoj strani rata bogati su pojmovima poput pobjednici, heroji, žrtve, oslobađanje te nekritičkog odnosa prema vladajućoj stranci i njenom predsjedniku, dok se u kasnijim izdanjima ipak na cjelokupno događanje počinje gledati objektivnije, no ne i kritičnije. Nedostatno je objektivno sagledavanje i korištenje različitih izvora i naracija te prikazivanje kompleksnosti događanja, korištenje znanstvenih metoda koje ne znače relativiziranje krivnje za ratna zbivanja. Zamjetan je sveopći nedostatak multiperspektivnog pristupa povijesnoj građi - što znači razvoj učeničkog shvaćanja o svakom događaju, osobi ili pojavi iz različitih perspektiva, koje se zatim i međusobno isprepliću. Multiperspektivnost je način razmišljanja za nešto drugo i drugačije, što pokazuje da je povijest mnogoznačna i da u njoj uvijek postoje različita rješenja. Učenici/e koji se tijekom svojeg školovanja bave perspektivama,

[83]

⁴²<http://www.jutarnji.hr/template/article-print.jsp?id=182992> (preuzeto: 25. srpnja 2010.)

⁴³<http://www.h-alter.org/vijesti/kultura/udzbenici-povijest-bolesti/print:true> (22. srpnja 2010.)

kontroverzama i interpretacijama lakše preispituju vlastite stavove te primjenjuju stečena znanja i vještine na osjetljiva pitanja s kojima se susreću u svakodnevnom životu. No, to zahtijeva promjenu cjelokupne tradicije rada odgojno-obrazovnih institucija u Hrvatskoj te ulog vremena, učenja, fleksibilnosti i usavršavanja. U Hrvatskoj ne postoji svijest o tome koliko znanje o povijesnim događajima (posebno onim nasilnim) i njihovim posljedicama pomažu i omogućuju da se prevlada nasilje koje je počinjeno u nečije ime te da je važno iz toga naučiti kako to izbjeći i što se može učiniti drugačije kako se takve stvari ne bi ponovile.

Kroz analizu udžbenika uočeno je kako se niti na jednom mjestu ne spominje što rat znači za obične ljude bilo koje vjeroispovijesti i bilo koje narodne pripadnosti. Slika o ratnim sukobima devedesetih izgrađena je na vrlo selektivnom pamćenju, stereotipima, stavljanju težišta na povijest međusobnih sukoba te prešućivanju razdoblja suživota i isticanja pozitivnih primjera i praksi. Alternativna sjećanja nemaju mjesto u udžbenicima povijesti, samo su „naše povijesne istine i činjenice“ ispravne, što je nespojivo s procesom demokratskog i pluralističkog društva. Također, primjećuje se inertnost u osuvremenjivanju podataka koji se nalaze u udžbenicima pa se tako nove informacije i činjenice utvrđene dokazima, izvještajima te, u krajnjem slučaju, i presudama raznih domaćih i stranih sudova ne uključuju u tekstove kojima se obrađuje Hrvatska nakon Domovinskog rata, ali i tijekom istog.

Upravo iz tih razloga vidljiva je potreba za promjenama u obrazovnom pristupu prema predavanju povijesti, a osobito kod pristupa tekstovima kojima se iskrivljavaju, poriču i izbjegavaju nepoželjne činjenice u udžbenicima te pristupa kojim se naglašavaju jedni događaji, a drugi zanemaruju, jer se samo uvođenjem činjenica mogu spriječiti razne interpretacije i suziti prostor za manipulaciju.

Potrebno je vrlo odgovorno pristupiti problemu definiranja ciljeva nastave povijesti te odgovoriti na sljedeća pitanja: *Treba li nastava povijesti služiti*

prenošenju jedne i jedine „povijesne istine“, i u tom smjeru oblikovanje građana za „ispravnu“ vrijednosnu prosudbu?; Treba li nastava iz povijesti biti indoktrinacija, služiti određenoj politici/ideologiji ili poprište racionalnoga dijaloga o različitim interpretacijama činjenica u kojem su dobrodošle različite perspektive, odnosno multiperspektivni pristup (koji se ne smije pretvoriti u posve neutralni pristup)?

Udžbenički standard⁴⁴ zahtijeva s jedne strane „etičke zahtjeve“ koje udžbenici moraju zadovoljiti, afirmirajući neke od općih vrijednosti poput: odgajanje učenika za mir, toleranciju i demokraciju, poštovanje rasnih, etničkih, kulturnih i vjerskih razlika..., i s druge strane, sklop vrijednosti „da se njeguje hrvatski nacionalni identitet“ i „razvijaju domoljubni osjećaj prema RH kao zajednici ravnopravnih građana, neovisno o etničkoj i vjerskoj pripadnosti.“

Iz iznesenih problema, nekoliko potencijalnih načina rješavanja istog i opsežne argumentacije potencijalno održivog rješenja problema, proizlaze preporuke za kvalitetnije podučavanje povijesti ratnih zbivanja u devedesetima na području bivše Jugoslavije, ali koja su primjenljiva i za poučavanje te prikazivanje povijesti općenito. Preporuke koje u nastavku navodimo su preporuke prvenstveno za resorno ministarstvo i donositelje odluka, a potom za autorice/e i izdavače/ice udžbenika povijesti, za one koji se bave nekim drugim tematikama, nastavnicima/icama i ostalim odgojno-obrazovnim djelatnicama/ima, stručnjacima/stručnjakinjama i znanstvenicama/znanstvenicima, roditeljima (skrbnicima), učenicima/učenicama i studentima/studenticama te svim ostalim mladim ljudima.

[85]

⁴⁴Narodne novine 63/03

PREPORUKE:

1. Osvremeniti sliku povijesti u sadržajnom smislu.

1.1. Provesti sustavnu depolitizaciju i deideologizaciju historiografije.

1.2. Obuhvatiti sve dimenzije življenja jedne zajednice koje se odvijaju tijekom ratnih zbivanja.

1.3. Prikazati što ratni sukobi znače za obične ljude bilo koje vjeroispovijesti i bilo koje narodne pripadnosti na svim sukobljenim stranama.

1.4. Prilagoditi sadržaje i teme u nastavi povijesti uzrastu učenika kojima su namijenjene.

1.5. Afirmirati opće društvene vrijednosti - odgajanje za mir, toleranciju i demokraciju, poštovanje rasnih, etničkih, kulturnih i vjerskih razlika i dr.

2. Osvremeniti sliku povijesti u metodološkom smislu:

2.1. Pojasniti, kao uvod u nastavu povijesti, razliku između pojmova „pisanje o povijesti“ i „prošlost“.

2.2. Prilagoditi metode u nastavi povijesti uzrastu učenika kojima su namijenjene.

2.3. Razvijati, njegovati i poticati multiperspektivnost i kritičko mišljenje u pristupu povijesnoj građi kao način razmišljanja za nešto drugo i drugačije.

2.4. Poticati učenike na primjenjivanje stečenih znanja i vještina u svakodnevnom životu.

2.5. Odabirati udžbenike iz kojih nisu vidljiva politička, vjerska i druga opredjeljenja autora ili izdavača.

Profesorice i profesori, ali i svi oni koji također imaju kakvu-takvu odgojno-obrazovnu ulogu, a samim time i veliku odgovornost, uvijek trebaju imati na umu kako su udžbenici samo nastavno sredstvo, a kako cilj povijesti nije puko pamćenje “činjenica” i „istina“. Kroz naš tradicionalan način učenja i podučavanja povijesti, ljudi su skloni prihvatiti stvari iz udžbenika i drugih povijesnih knjiga kao istinite i neupitne zapise o prošlosti. Ne trebamo imati strah od mislećih pojedinaca koje trebamo opskrbiti analitičkim alatima i zdravim skepticizmom kako naša povijesna, ali i spoznaja uopće, ne bi ostala ograničena.

Literatura

Agičić, S.; Jakovina, T.; Leček, S.; Najbar-Agičić, M: „Povijest 4 – udžbenik povijesti za četvrti razred (opće) gimnazije“, Profil, 2004., Zagreb

Akmađža M.; Jareb M.; Radelić Z.: „POVIJEST 4 : udžbenik za 4. razred gimnazije“, Alfa, 2009., Zagreb

Jakovina, Tvrtko: „Jedna povijest, više historija. Dodatak udžbenicima s kronikom objavljivanja“, Documenta– Centar za suočavanje s prošlošću, 2007., Zagreb

Koulouri Christina (ur.): “Clio in the Balkans - The Politics of History Education”, CDRSEE, Thessaloniki 2002.

Prlender, Ivica: „Hrvatski udžbenici za povijest – stanje i nakane“, stručni članak (preuzet sa <http://www.cpi.hr/download/links/hr/7009.pdf>, 24. srpnja 2010.)

Samaržija, Zdenko: „Hrvatska i svijet 2: udžbenik povijesti za 2. razred četverogodišnjih strukovnih škola, Školska knjiga, 2003., 2004., 2006., 2007., 2008., 2009., Zagreb

Đurić, Vesna: „Hrvatska i svijet od sredine XVIII do XX stoljeća“, Profil, 1999., 2000., 2002., 2006., Zagreb

Đurić, Vesna: „Hrvatska povijest od doseljenja Hrvata do naših dana“, Profil international, 1999., 2000., 2002., 2002., 2006., Zagreb

Bekavac, Stjepan: „Hrvatska povijest: udžbenik povijesti za prvi razred trogodišnjih srednjih škola“, Školska knjiga, 2003., 2009., Zagreb

Draženović, Maja; Biondić, Domagoj; Magdić, Danijela; Dragosavac, Maja: Suočavanje s prošlošću, završni rad s Mirovnih studija 2009/2010.

Novine: Jutarnji list, Večernji list, Novosti, Slobodna Dalmacija, Obzor, Glas Slavonije, Glas Istre, Novi List, Globus, 24 sata, Vjesnik, Narodne novine

Izvori s interneta:

<http://www.azoo.hr/tekst/u-sibeniku-se-okupilo-250-ucitelja-i-nastavnika-povijesti-1626> (preuzeto 22. srpnja 2010.)

<http://www.057.info.hr/vijesti/2010-06-02/branjitelji-ce-osnovcima-pricati-o-domovinskom-ratu> (preuzeto 22. srpnja 2010.)

<http://www.jutarnji.hr/template/article-print.jsp?id=172564> (preuzeto: 24. Srpnja 2010.)

<http://www.slobodnadalmacija.hr/Zadar/tabid/73/articleType/ArticleView/articleId/109338/Default.aspx> (preuzeto: 25. srpnja 2010.)

http://hakave.org/index.php?view=article&catid=61%3Audbenici&id=1311%3Atuman-u-kutiji-ibica&tmpl=component&print=1&layout=default&page=&option=com_content&Itemid=59 (preuzeto: 23. Srpnja 2010.)

<http://www.jutarnji.hr/template/article-print.jsp?id=182992> (preuzeto: 25. Srpnja 2010.)

<http://www.azoo.hr/tekst/kroz-autenticna-svjedocanstva-sudionika-rata-ucitelji-i-nastavnici-usavrsavali-se-kako-poducavati-ucenike/2498> (preuzeto: 22. srpnja 2010.)

<http://www.lijepanasa.info/content/view/560/2/> (preuzeto: 24. srpnja 2010.)

<http://www.centar-za-mir.hr> (preuzeto: 11. rujna 2010.)

<http://www.vecernji.hr/portal/services/textonly/toController.jsp?page=newsroom/news/croatia/780261> (preuzeto: 24. srpnja 2010.)

<http://www.h-alter.org/vijesti/kultura/udzbenedici-povijest-bolesti/print:true> (22. srpnja 2010.)

Mreža mladih Hrvatske (MMH) je savez 55 nevladinih udruga mladih i za mlade koji u Republici Hrvatskoj djeluje kao nacionalna krovna organizacija mladih (eng. National Youth Council) i članica je Europskog foruma mladih (YFJ). MMH je nevladina, neprofitna i nestranačka udruga osnovana u prosincu 2002. godine. MMH zagovara i promiče interese i stavove mladih na načelima tolerancije, razumijevanja te poštivanja njihovih prava i potreba.

Misija: Mreža mladih Hrvatske razvija javne politike za mlade kroz informiranje, javno zagovaranje, tematsko umrežavanje, međunarodnu suradnju, podupiranje razvoja organizacija mladih i partnerstvo s institucijama vlasti.

Vizija: Aktivni mladi građani koji sudjeluju u kreiranju, provedbi, nadgledanju i vrednovanju politike za mlade u Republici Hrvatskoj.

